[illegible] tę [illegible] [illegible]
P. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

I.
1

Przegląd

najnowszych

Prawodawców Sławian,

w kilku odrębnych artykułach

przedstawiony,

przez

Wacława Aleksandra Maciejowskiego.

Artykuł drugi zawiera:

Wzgląd na/ prawa publicznego ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ dziś w cesarstwie ro-
syjskiem obowiązującego, dany ze
stanowiska historycznego.

Prze
P

kierunku jaki brać rozwój tych rządów ma
czynić. Należało każdego przy swojem
prawie zostawić, rozwijając je z postę-
pem czasu ze sprawiedliwością [i potrzebami kraju] i zgodnie,
a nie pierwszeństwa, jak którema stano-
wi[illegible] i samu oo ujął ster najwyż-
szej władzy było zagadnie. Mniemanie
moje jak się mnie zdaje srodkuje mię-
dzy dwoma Hofmana i Lelewela zapatry-
waniami na rozwój politycznego prawa
polskiego, jak je słusznie nazwał Mi-
chał Bobrzyński, ostatniemi.

2

Przedmowa

W poprzednim artykule tego Przeglądu dawszy pogląd na tak zwane Dygesta ~~[illegible]~~ rząd ruskie, i ~~[illegible]~~

stawodawstwa Rusyi dziś obowiązującej, z których jedna prawo prywatne a druga publiczne obowiązuje, miała, gdyż prawa karne, przez Senatora i Rządowego Nadzoru są opracowywane ~~[illegible]~~ wyłącznym z obrębu ogólnych badań. Za mówiąc zaczynawszy i z prywatnych praw cywilne, według sił na dzieje stać mnie uwagą, wskazówki przejrzawszy, przystępuję do przeglądu publicznego prawa, którego wykład z przyczyn w ostatnim poglądzie ~~[illegible]~~ części. Jedną z nich w tym to artykule ~~[illegible]~~ wyłożę, drugą dam poznać w następnym czyli trzecim i ostatnim na prawodawstwo rosyjskie poglądzie. Na trzecim bowiem artykule ~~[illegible]~~ zakończę i wraz ~~[illegible]~~ a tem prawodawstwie i rząd ~~[illegible]~~

przystępuję ~~[illegible]~~ do ~~[illegible]~~ cywilnego ~~[illegible]~~ przystępuję ~~[illegible]~~ publicznemu. Zacz ~~[illegible]~~

cywilnego świeckiego, świątynia w rzeczach prawnych zamieszkanym członkom

Z rozłożonych na łamy wykładowych do przeglądu prawa cywilne, dziś w cesarstwie razem z ~~[illegible]~~ obowiązujące, wykluczam teraz w tym, że cele publiczne prawa, i jakowe rozkładam na dwie

przedsięwzięty-
nych dla zba-
dania

wszystkich
dla
wykładu

[illegible] na jakie się będą mogły zdołały [illegible]
rzeczy się [illegible] dla których [illegible] przedstawieniu
[illegible] historyi praw obowiązujących
[illegible] w pamiętnikach
[illegible] prawa innych narodów [illegible] wszystkich władztwa zamieszkałych Prawa
poświęcę wyłącznie badaniom [illegible]

[illegible]
tę
porzucić i jedynie może objawioną mi z pewnej strony
najwyższą wolą władzę [illegible]
[illegible] ażebym
plan porzucił od dziś takiego jakby z wykła-
dzaj jak dotąd tworzyłem uważna
urządzić na uniwersytetach wszyst-
kich naukę prawa. [illegible]

[illegible]

Pogląd na [illegible]
[illegible]

publiczne prawo dany
wszystkich I. II. IV.
zaglądając
rozważając
samy
tamże [illegible]

III. tamy IV. VIII. XII. XIII. wyjmując z
potrzebne dla zakre-
nich całe uważam za [illegible]
zległą obrazu [illegible]
prawa [illegible] Opuszczę Święte tamy [illegible]
[illegible]
XV.
V. VII. XI. XII. XIV. [illegible]
[illegible] publicznego i w czasach
[illegible] dziś obowiązujących, a

[illegible] XIII.

O stanach ludności (a zwa-
zływanich) które dopełnia-
jąc publiczne w tym dzie-
le artykuły przedstawione
prawo.

Przedm. III. 3

z przyczyny i że prawo karne zawiera, [z uważaniem szczególnego z tych samych, które

już

się zajadł tak inny (Senator Hube), a Węzeł resztę tamów uważam za prawo- chodnie.

{Jakoż w tamach jej wyjątkowych umieszczane prawa jego zdaniem mające niby rośliny;

[dopiero co

z obcej ziemi na rodzimą przesa- dzonej, i służącej do użytku urzę- dowi, dogodniej dla siebie dogod- niejszej nie znajdzie. Mniemam że skoro trafi

na układ władz od

dzielnej szych urzędów gubernialnych dogodniejszy (dla państwa) skoro dostrzeże iż prawa administracyjne dadzą się służyć stosownie

monarchii, z władz państwa porozu- miewszy się w tym względzie

od będących dziś w rozkazie władz

okręgu, przyczyniać

te rośliny, a w ich miejsce [[pułeczi przesadzić przyprowadzić dogodniej- sze.

L z ustawami prawa stanowczego określającego do publicznego prawa, które tamte dopełniają niejako.

(rodzimej ziemi

Rzecz się ma wcale inaczej z urzą- dzeniami temi, które jako rośliny na ziemi rodzimej wyro- sły i na niej udające się, wykazują

{Niżej, w uwagach nad dodatnią i u- jemną stroną Swodu, prawo pu- bliczne przedstawiającego, przeznaczenie dopełnienie to naj-

Trudna przesadzić na obcą ziemię, bo na niej zniszczeją, z [illegible] jej żywotności [illegible] się nie mogąc, chociby czasowo. Ta też z nieradnością zamieszkującego ziemię tę ludu wyrozumiawszy, i go prawa [illegible], owszem, w dobrym je stanie [illegible] wykładając [illegible] [illegible] ducha używa jak duch żyje [illegible]

po jakich drogach [illegible] chodził i chodzić będzie, aż do czasu w którym [illegible] i innych [illegible] [illegible] przestawi.

Pisałem w Warsz. w mie- [illegible] siącu [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] tak

badmając, jak obraz prawa [illegible] i cywilnego pu- blicznego [illegible] [illegible] zna- [illegible] [illegible] nie tylko objaśnić ducha który uży- wa oba prawa, ale wskazać oraz [illegible] drogi, po których duch ten chodził i chodzi. [illegible] że zwrot ku dążę- do celu [illegible] dążeń [illegible] [illegible] [illegible]

Pisałem w Warszawie w miesiącu

[illegible]

(1) Porównaj teoryi pra- wodawców I. §. 7–9.

[illegible]

Zamierzyłem, gdym przed się brał napisać dzieło którego część druga wychodzi obecnie, zdania i uwagi mu- szą się następnie [illegible]

Zamierzone- go przy rozpoczęciu dzieła tego, z ziemią praktyczną historyi prawodawców (1) wykazującego.

Pogląd na początek prawa publicznego, które w cesarstwie rossyjskiem dziś obowiązuje, a rozwinięte jest i przedstawione w dwóch częściach tomu pierwszego ustaw tegoż cesarstwa składających.

W przeglądzie historyczno-krytycznym prawa cywilnego ruskiego dziś obowiązującego w cesarstwie, z uwzględnieniem tak nazwanych Dygestów ruskich (1), powiedziałem, że jeżeli Bóg zdrowia użyczy a będą środki ku temu, zrobię także przegląd publicznego prawa Rossyi, i stosunek jego do takiegoż prawa Słowian wykażę. Gdy wszystkie z tych wszechmocnych życzeń spełniają się, powzięte zamiary, należałoby we wstępie do zamierzonego dzieła za początek prawa rozpocząć rzecz od wywodu początku narodu; lecz uważałem sobie uprzednio poprzedzić wziętą pracę przez wydanie rozprawy (2), w której opowiedziałem jakoż obowiązującą prawodawani Wielkiego Nowogrodu mieszkańcy Słowianie i Finnowie, ludzie się radujący z obu temi ludami książęce i Wojewie, posłali (r. 862) (jak mówi ruski kronikarz Nestor) ku Warjagom ku Rusi, i wezwali ich do panowania im według porządku i prawa (po radu, po prawu).

(1) Wyszedł w Warszawie r. 1871. Porównaj str. 38-9.

(2) Dopełnienia historyi prawodawstw słowiańskich i t.d. Artykuł pierwszy wyszedł w Samie r. 1872.

Warunek rządzenia zapoczątkowanym przez
bliczny jest ciąż, układu którego [illegible]
licie prawo publiczne okazało się zawsze, ile za umocnieniem okoliczności.
[illegible] [illegible] [illegible] Przyzwaw-
szy nań wzywani, i na zasadzie
zawartej z nim umowy oparłszy swe
rządy, poddawali się naprzód o
usunięcie Warjagów [illegible] od sejmu [illegible] uprzednio z nimi zawartego. Przyczyną usunięcia była okoliczność, iż że Warjagowie rzeczeni
[illegible] [illegible] nie przestając na
pieniężnem wynagrodzeniu za da-
waną pomoc [illegible] chcieli w krajach poza-
granicznymi Nowogrodzan [illegible]
[illegible] [illegible] zakładać dynastye,
i tak we władztwie Rusi czyli Ru-
sinów do rządu wezwanych drugie,
rzecz pierwszej ale samodzielne eta-
nie rządy. Oleg, który nad Ru-
rykiem synem małoletnim wielkiego księcia
Ruryka i najstarszego z przywołanych
od Nowogrodzan książąt, opiekę
sprawował, i uwinąwszy się w tym
celu z Askoldem i Dyrem, [illegible] którzy w Kijowie założyli warjackie władztwo,
i we władztwie tego wszedłszy posiadłości, [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
przeznaczył rzeczony Kijów na sto-
licę normandzko-ruskiego [illegible] państwa
miał on do tego prawo wypływające z

zażądali także przywilejów. Udaremniali to żądanie, rozumie się, Monarchowie, lecz okolicznościami zmuszani, ustępowali kolejno powszechnej przywilejów żądzy. Zwłaszcza gdy dobrze wiedzieli o tem, że w przypadku odmowy, mężowie ci, z duchowieństwem złączeni w tym względzie, dopną celu. Pominąwszy inne kraje zwrócę uwagę na Polskę, z przyczyny, że Ruś ~~zetknięta z nią najprzód za czasów Bolesława Chrobrego, następnie po~~ wyborze Władysława Jagiełły na Króla Polskiego, będąc z uwagi ~~[illegible]~~ więcej jeszcze zyskana ~~kojarzona~~ przez Litwę, wywierała wpływ na rozkawałkowanie od Włodzimierza ruskie państwo.

[margin note:] już sami przez siebie, już za pomocą zaufanych sobie mężów.

[margin note:] zdobywana z nią już za czasów Mieczysława pierwszego z przyczyny grodów pogranicznych (Czerwienia, Przemyśla i t.d.), już zbrojnie Monarchy tego kraju kojarzona z nią przez małżeństwa, a po

Wszechwładnie panował w Polsce wspomniany [Mieczysław pierwszy, jego syn] Bolesław Chrobry, tudzież ~~syn~~ jego wnuk; a~~A~~le prawnuk (Bolesław śmiały), zadarłszy z duchowieństwem, musiał uchodzić z kraju. Syna jego, gdy z tułactwa ~~wraz z ojcem obywanego~~ wrócił [po śmierci rodzica] do kraju, i jako prawy tronu dziedzic miał objąć rządy, otruto, z bojaźni ażeby się nie mścił na tych, co byli sprawcami wygnania rodzica jego. Pochodzący z linii pobocznéj, stryj otrutego, Władysław Herman, objąwszy rządy, podzielił kraj między swoich dwóch synów, przeciwko czemu nic do powiedzenia nie mieli, ani duchowni ani świeccy

9. 6.

9.6

wpływowi na rządy niezó-
wie, przekonani, że podzie-
lona monarchia słabie-
jąc, nie uciśnie ~~słabem~~
rządami ani ich, ani narodu. — silnemi
Bolesław Krzywousty, mło-
dszy z dwóch synów pomie-
nionego króla, zjednoczył
znowu, co podzielił ojciec,
ale umierając rozćwiar-
tował państwo, i nad roz-
ćwiartowaniem przełożył
najstarszego z synów Wła-
dysława, z nakazem, ażeby
stojąc na czele kraju,
bronił go od napaści, a
wcale się nie wdawał w
wewnętrzne rządy udzia-
łami opatrzonych braci.
Gdy następnie tenże, chcąc
dla idei państwowej naśla-
dować Chrobrego, postano-
wił wyzuć z dziedzic

młodszych braci i jednolitemi zrobić królewskie rządy, oparło się temu duchowieństwo i świeccy mężowie. Zdrajcami kraju nazywa ich dla tego dzisiejszy pisarz (1), w czem się mylił: duch albowiem owego czasu przygotowując Monarchów do mających nastąpić rządów konstytucyjnych, według średniowiecznych rozumnie się wyobrażeń pojmowanych, a w stany narodu tchnąc żądzę wyzyskiwania przywilejów, był, że się tak wyrażę, na porządku dziennym, i kto w ducha jego wniknąwszy działał z nim zgodnie, zdrajcą jak dziś wyraz ten pojmujemy, nie był wcale.

Rus ani przywilejów ani wpływowych mężów

1/ Karol Hoffman w piśmie: Przyczyny podziału monarchii polskiej po Bolesławie Krzywoustym w wieku XII. Kraków 1872.

na rządy krajów, w tem jak to
zauważyliśmy znaczeniu,
nie znając. umiała poznać
oboje za pośrednictwem
swoich sąsiadów. Ponie-
waż jéj o nic więcej nie
chodziło jak o to, żeby
porządek panował w kra-
ju i państwo według pra-
wa było rządzone, trzy-
mała się (wzeła) dawnéj zasady,
nakazującéj, słuchać jednego
rozkazów, rządzącego za po-
średnictwem podwładnych
książąt. Trzymając się
jéj dzieliło swe posiadłości
między ród wielkiego
księcia, i każdy książe
udziałem opatrzony,
dzielił dalej swój dział
między własne potom-
stwo. — Lecz czas wymagał
zmiany téj zasady.

Skoro się więc okazało, że stojący na czele wielu wtedy tylko znaczenie u reszty mieć może, gdy zapanuje siłą rozumu i potęgi, tak nad niemi, jak i nad okolicznościami na kraj wpływowemi, a na warunkach tych zabrakło Wielkiemu księciu za najściem na Ruś Mongołów, - wtedy poszło wszystko w rozsypkę, i potrzeba było na to długiego czasu, ażeby się znowu zjednoczyło, i nad państwem jednolitem jeden znowu zapanował Monarcha.

na/

i mężach zaufania

~~Zdobyczy którą zrobili na Rusi Mongołowie, pozazdrościli im sąsiedzi Rusinów. Jeden przed drugim śpieszył, by coś z niej ur-~~

9. d. 11. a. 8

Najście Mongołów na Ruś [illegible] jest ważne dla jej prawodawstwa [illegible] umniejszanie się do całej sprawy tej Litwy.

Uraża zdolności do szydelca [illegible] co kto posiada i zdzierżenie go z majątku, przez szpiegostwo i wojskowości, nie znad się na czem inném Mongół, a naj-

[illegible]

Litwini [illegible]

[illegible] od zachodu przez Krzyżaków a od południa przez cerkiew jednany dla cywilizacji Litwinów, chętnie przyswoił sobie ruskie prawo i szanując je a utwierdzał przez to. Cóż sprawiło

[illegible]

że się zetknął z Rusią?

Zdobywcy którzy zwalili na nią Mongołowie przewodniczyli im sąsiedzi Rusi. Jeden przed drugim śpieszył by coś [illegible]

przez że wpływ [illegible] tatarszczyzny zdziczała nieco tem więcej najmniejszem jest zetknięciu się z ruskiem prawem zwyczajów litewskich.

Przez wpływ mongolszczyzny [illegible] zdziczała.

Przez najście Mongołów na Ruś nic nie zyskało ruskie prawo, [illegible] owszem ona zdziczała, zdziczały nieco. Przeciwnie przez najście Litwinów zyskało wiele, ot [illegible]

9. e.

11.
6. 9

wać dla siebie. W tym względzie okazała się Litwa bardzo czynną. Wszkoniec zjednana od Mazurów Polsce, zawiesiła na czas swoje na nią napady, a zwróciła się na Ruś, prowadzona przez wielkich mężów, jakich wówczas posiadała. Probowane w XIII wieku od Ringolda z nią boje, a w XIV pomyślnie przez Gedymina, Olgierda, Kiejstuta, dalej przez Witolda toczone z nią i o nią wojny, wprowadziły Litwę w posiadanie najpiękniejszych Rusi krajów, i dwie owe kolebki Ruskiej potęgi, Kijów na południu a Nowogród wielki na północy, gdy

twierdze najznakomitsze w pośrodku obu leżące grody, Witebsk, Połock, Mohylew, Psków, zwierzchność jéj uznały, i z wielką dla obu stron, dla zdobywców i zdobywanych, korzyścią.

Przez ~~t~~ wmięszanie się do podbojów mongolskich [nastały dwie Rusi, litewska i, że się tak wyrażę, tatarska. [O obu, uwzględniając ich prawo zwyczajowe i ustawowe, rozprawiałem w historyi prawodawstwa szczegółowo. Z badań poczynionych tamże wyjmę dwa szczegóły, i dodawszy je do trzeciego, wyżej o uprzywilejowaniu miast napomkniętego, trojgiem szczegółów tych zaokrąglając rzecz o ~~początkach~~ prawie publicznem ~~[illegible]~~ ruskiem [w epoce drugiéj i trzeciéj.

Litwy [Nastąpiło tu samo z téj strony Karpat, co się stało a tylko wieków wprzód z tamtéj strony gór tychże. Bo jak Madziarowie, ~~w~~ wcisnąwszy się między Słowian, podzielili ich na dwie części, tak przez południe Litwy Dakijowa

[jako [illegible] klin (?) między

9. f.

~~prawa publicznego dziś w~~
~~cesarstwie Rossyjskim~~
~~obowiązującego. zakończę.~~

Ruś jak ją nazwałem
litewska, po prawym brze-
gu Dniepru aż do granic
Polski rozciągająca się,
a idąc w górę dotykająca
Bałtyckiego morza, za-
trzymała wszystkie
instytucje swe w daw-
nym składzie co trwało aż do czasu
w którym nowi jéj władzcy,
panując pod nazwą
Wielkich książąt Litew-
skich i t. d., przybrali
tytuł Królów, po usadowieniu ~~osiadłszy~~
się przez wybór na polskim
tronie. Wtedy to Ruscy
książęta po lewym brzegu
Dniepru pod jarzmem ~~naciskiem~~
Mongołów władnący, a na
ich czele Wielki książę

moskiewski, rozpocząwszy z Mongołami walkę o niepodległość, i walkę tę zakończywszy pomyślnie, zaczęli rozpatrywać się w rządach litewskiej Rusi, i naśladować cokolwiek w niej upatrzyli dla siebie pożytecznego. Król Polski będąc monarchą konstytucyjnym (podług ówczesnych pojęć, rozumie się :/, i jako taki zostając ~~pod nadzorem wpływowych na rządy krajów mężów, mogiąt [illegible] od samowładców [illegible] rządzonych Litwy i Rusi pozwolić na to, że się tacy mężowie w [illegible] jach [illegible] i [illegible] rządów [illegible] naśladując w tem Polskę wpływali.~~ Działo się

I w żadnych stosunkach tak z przybyszami na rządy kraju jak i zaufanemi, ojczyźnie i monarsze dobrze życzącemi mężami, tłumu zerwał by na ta, których tacyż mężowie, na Litwie i na Rusi ~~[illegible]~~ z biegiem czasu ustaladowani, wpływ na rządy ich tychlewajaw wywierali.

9. g.

to mało po mału, za pośrednictwem przywilejów, które zwolnieniami (libertates et jura, r. 1387.) od ponoszenia ciężarów osobiście i rzeczowo (r. 1413), tudzież wolnościami ziemskiemi i sądowemi (priwilej, sudebnik, r. 1457–1492) nadawanemi Litwie i Rusi, nazywali Wielcy jéj książęta a królowie Polscy. Nakoniec wszystkie te przywileje i prawa zwyczajowe i ustawowe, we Wielkiem księztwie obowiązujące, zebrać kazawszy, spowodowali powstanie tak nazywanego statutu litewskiego, który trzykroć redagowany (r. 1529–1588). Za każdym

powszechnej słowiańszczy-
źnie powszechnie

~~[illegible]~~

razem zbliżane są statut
do praw w ~~Polsce~~ oba
wiążących, gwoli, jak
mówiono, zjednywania
obu tych państw (Litwy
i Rusi) tak dla siebie, jak i dla Pol-
~~[illegible]~~ ski. Moskwa naśladowała to,
Uznając ~~uważając~~ ważność przywi-
lejów nadanych od Litwy
krajom Ruskim, tworzyła
na ich wzorze, nowe
dla poddanych swego, naprzód wiel-
kiego ~~naprzód~~ księstwa
następnie carstwa, ~~nada-
jąc, że się tak wyrażę, sta-
tuując~~ je i zaznaczała w nich pier-
wsze zasady kardynalnych
swych praw wyrażała na piśmie.
Litwa, podburzana ob-
cym wpływem do niezgody
z Polską, traciła ruskie
kraje mało po malu, bo-

Dodatnia i ujemna strona Rządu, prawa publiczne przedstawiającego.

Wszystkie prawa publiczne jest od początku do końca wierne zasadzie, pokazanej za podstawę umowie i zawartej tak samo przed tysiące lat(*) od Normanów-Rusów a Sławian i Finów we Wielkim-Nowogrodzie osiadłych. Rządca i prawo miało być umowy tej zasadą. W miarę pomyślnego stanu kraju działał się pierwszy, drugie, zwyczajem i ustawą bierowane, przekształcały się w przeciwne przez czasu, zaniedbania, zagadnienia, i t.p. wszystkie i przeciwnych bierności w czasach spadającej na kraj niedoli, z której za sprawą naprzód książąt, następnie wielkich książąt, a na koniec tak zbudowanych w Utorzeniu carów moskiewskiego władztwa, [illegible]

Gdy Ruś wybrnęła (wyrzucona Ruś) wtedy pokazana będąc w szczęśliwych warunkach [illegible] (przyjęła) Swadzie jej ustaw.

Ustawa stanowi między innemi: że

Ta zasada (podstawa) w drugim ... tegoż Swadu umniejszana

dochowała się chwili, w której prawa jej rozwiązuje

(*) W roku 862 pochwalona zawierana umowa w r. 1032-57. wydany Swad po wyjściu.

Litwa jak Madziary weszła w środek Rusi.

dodatek uwaga

(x) od razu od 1812 do ... zawierano umowę. w r. 1832 ... 57. wydano Swod ... 1/ xzy ...

Dodatnia i ujemna strona Swodu, prawa publiczne przedstawia szczególniej zakład przede wszystkiem niemożności zapełnienia go.

Rossyjskie

Prawo publiczne jest od początku do końca wierne zasadzie, ... podstawę umowie, zawartej ... na kształt dwa tysiące lat, przez Nowogród Rusów a Stawian i Finów we wołkim odziedziczych Nowogrodzie.

... sprawowana po razu po prawu, i ... mani się ... zasady tej ...

... przeglądu, ... zagadnienia, i t. d. ... wydany się publicznie Swodem ustawa da ... olbrzymiej ...

Rada państwa, i także Cesarza nie zyska ... wniosek ... dziś winna umieścić który przedstawić w ... jego miejsce swój wniosek, ..., ...

Porządek i prawo miały być umową tej zasadzie. W miarę postępowego stanu kraju ustalał się pierwszy, drugie ... zwyczajem i ustalany kierowane przez ... się w przeciwieństwie czasu,

L za sprawą najpierw Książąt następnie wielkich Książąt ... możliwie ... ustalanie Carów ... Carów ... przybierała i przeciwny kierunek ... w czasach spokojnych ... dającej na swój ... wolnej ... szczęśliwie, ... wtedy prawo raz ... Rusi ustawie ...

albo rady ... monarcha ... albo przedstawionemu od siebie ... a ... towanemu przez Radę, nada

kierunek głosowny.

(Uchwała do szanowniejszej o tem, które sprawy niżeli Ministrów sam zadowoli, a może, które senat czyli trzecia po monarsze najwyższa w państwie władza i na koniec, które sprawy uwagi samo Ministerstwo bez odwołania się wyżej rozstrzygać o-stateczne.

Pomocą jakiejkolwiek dla pierwszych ministerstwa będzie [illegible] szczególnie na przyszłość świad- czyć im przysługi wielkie, we wszędzie wyrażania przysługi i wszechstronnie miejskich, ludzkie pochodzenia i rozkładu ciężarów państwa dalej przez władzy [illegible] nych od [illegible] ów z rolnictwa i przemysłu tak miejskiego jak i wiejskiego kierunek na koniec [illegible] wypływających ażeby tudu i szczególnie biegu [illegible] nego nom do pielęgnowania porządku.

zbliżenie przyjemna

wielkim i wyż- szym nie [illegible] uwagi nie widzą nie cały działania zgrabnie uważnie od powiadała nie upadła za Władze się

(Dodalmy strony Swadu, ustanowienie przepisy, zasady prawa kar- prawo publiczne pred- stawiającego dynalnej i jako dla Rossyi nadania była i jest dotąd ważnem organizujące przez władze najwyższe państwa tem wszystkiem;

[illegible] prawa prawo pred- ustawowe pajęcia jakie dające miało.

[illegible] szau litewskie prawa dopiero się w stap

Nacie uwydatniła w Sejmie, tak i wszystkie działania w układzeniu wy- obrażawała się, ile po- trzeba wymagała, [illegible] Na niem, jako na prawie w całości po raz pierwszy ujętem a pod- szy się Swad, [illegible] całość się trzymać na- wet wypowiadał, i je- żeli się [illegible] wyż- obrażuja [illegible] raz jeszcze.

W obrazie tym [illegible] jej stanowi [illegible] najemna, [illegible] czytałbym się ako- licznej jedynie i że ustawa w zawodzie państwa szczególnie zajmowała z uwagi, przyjęłam, mowy, uchwałowanie się za- nakreśla

Zmian- ten o niem zawodów.

prawdziwe [illegible] samo więc [illegible] jak władza że za po- średnictwem komisji prawa utrwalować można.

Jak litewskie prawo dojrzéwa się w
statucie trzy kroć redagowanym naj-
dalniéj ~~[illegible]~~ (się) tak i wszystkie dojrzéwa w ~~[illegible]~~ statucie Cara Aleksiego
~~[illegible]~~ ułożyło się ~~[illegible]~~.
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ tak, iż mogło ~~[illegible]~~
stanowić za podstawę publicznego
prawa. ~~[illegible]~~ nowo usystema-
tyzować się mającego, ale mogło
co do zasady tylko a bynajmniéj co
do rozwoju. Jakoż gdy wielki przeobra-
ziciel dzisiejszego cesarstwa rossyj-
skiego zaczął przeistaczać swoje
państwo w nowe kształty, okazała
się potrzeba takiego dlań
organizmu, o jakim prawie żadne-
go pojęcia poprzednie czasy ~~[illegible]~~
~~[illegible] Cara Aleksego [illegible]~~
~~[illegible]~~ nie miały wcale. (O rzeczony
organizm troszczyć się Piotr wielki
wybierał z prawodawców ościennych
słów stosowne dla nowego porządku
w cesarstwie zaprowadzanego formy, a zwłaszcza zwierzchnie ~~[illegible]~~
w dalszej treści a do następnym ~~[illegible]~~.

Carzyczej(?) strony
stanowi elaboratem,
który umieli wy-
bornie naśladować
redaktorowie

Curawa

~~[illegible]~~ z nich szczególnie Katarzyna
II najwięcej się/ odznaczyła, a po niej chwalebnie
rzecz dalej prowadzili / wnukowie. Za
ich staraniem stanął układ prawa,
w którym nic nie szczególnego, nic
cały całości zgrabnie udziwnej nie
odpowiadało nie ~~[illegible]~~ dostrzeżesz,
i mimowolnie przyznać musisz,
że jeżeli z jakiej strony, to zaiste
ze strony eklektyzmu zasługuje
na wszelką pochwałę i/ Swod zako-
now ten, który prawo publiczne
przedstawia. To właśnie dodatnią
stronę prawa tego stanowi [illegible]
nie. a ujemną jeżeli zapytasz,
powiem, że, według mego zapatrywa-
nia się na rzecz, widzę w tem/ słabą stro-
nę prawa owego ~~publicznego~~ ~~w tem~~ iż ma-
ło wciąga w rachubę swych działań
ziemstwa. Ważne także ~~pomoc~~ za pomocą jego i st
~~[illegible]~~ jednakże zna~~czenie~~ [illegible] być ~~[illegible]~~ i
lub/ z korzyścią dla powszechne-
~~[illegible]~~ go dobra jak i/ ~~[illegible]~~ ulgą dla/ wydalców ~~[illegible]~~ [illegible] przypatrując się temu bliżej
okazać się może. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

Pomimo jakichkolwiek dla przejścia
pierwszych ministerstw ~~[illegible]~~ będzie dziś

Γ ~~[illegible]~~ monarchini tej

L w tym względzie,

Γ tworzonego w system

ziemstwo, może na przyzwoite
szlachcie im przysługi wielkie, we
względzie urządzania dochodów i
rozchodów miejskich, ludzkie rozkła-
du ciężarów ponoszonych od wło-
ści. Dalej przez zbliżenie wza-
jemne stanów z rolnictwa i
przemysłu tak miejskiego jak i wiej-
skiego wypływających, na koniec
przez ulepszenie ciężary ludu i
bieg sądownictwa, gminom do po-
stępowania poruczonego.

Ponieważ wszystkie te okoliczno-
ści są dotąd mało uwzględniane,
wiele ~~co~~ ~~wdawanie~~ za ujemną stro-
nę (prawa dotychczasowego publicznego) przyzwoitym, i zwróciłbym ~~przez~~
~~to~~ ustawie o zarządzie państwa przyniosłoby to, że
~~wydana~~ opuściła z uwagi ziemstwo,
zmieniłbym o niem zakładzie poczy-
niłbym, mówię, okoliczności te uje-
mną stroną rzeczonej ustawy, gdy-
by mnie od uczynienia tejże zarzu-
tu tego nie odwiodła uwaga, że
ponieważ w czasie redagowania usta-
wy działanie ziemstwa w ciasnych
zamkniętego granicach było bez zna-
czenia, to nam i przebiegające się

niom ministerstwa uwagi zwracać
prawie nie potrzebowały; mierzem
się karzem, lecz nawet działa-
jących w niem osób, nie odznacza-
Tu rzeczone ziemstwo.
Dziś ma się rzecz ~~a~~ inaczej. Dziś,
po wszem walnémi

~~nia~~ ludu, i po zetknięciu go tak z
krajowcami różnych stanów jak i cudzo-
ziemcami w Rosyi osiadłemi, gdy ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ mięszanie i właściwie przy braku nawet po-
stawy w prawie, stała się koniecz-
nością ~~[illegible]~~ uzupełnić obraz po-
bliźniego prawa ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ Badanie to wykazawszy, że
stale były w różnych czasach stano-
wiska prawne rosyjskiego ludu ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ naprowadzi na wniosek o
tem, jakie przy pierwszej sposobno-
ści mogącej się nadarzyć należało-
by ~~[illegible]~~ przyznać mężom i wszyst-
stanowiskom to samo prawo.
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
tem pewniej, gdy bez ~~[illegible]~~ podjęcia zagadnienia
~~[illegible]~~ nie

(była niegdyś i czem)
Urzeczywistnienie jest dziś niem-
ożliwe jako
(leży nie zaznaczone się nad tem,
przez zbadanie szczegółu tego Na-
czem jest ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
przez bliższe zetknięcie się z niem
miejskiego i wiejskiego ludu
gdy to prawo wykonać powinien
nem, czyli zbadać należy ~~[illegible]~~ tem
+ swoją ~~[illegible]~~
a należy

przykłady pouczy o poli-
tycznem prawie, jaki wszys-
tek jest z niego o-
becnie, a ja-
kie nadal być
może.

Messager,
Palermowa,

~~[illegible]~~

[illegible]

objawi się [duch prawodawstwa ro-
syjskiego, [illegible] za panowania
[illegible] Cezarza Mi-
kołaja [illegible] w
systemie [[illegible]
[illegible]
ducha [illegible] porwał nieznanej [illegible]
[illegible], na co dałem słowo się
gadnemu autorowi Sprawozdani-
go, Hrabiemu Bludowowi, i [illegible]
[illegible]
[illegible]
Dozwoliła synowi jego, dziś
panującemu Aleksandrowi II, dokończyć [illegible] dla
[illegible]
[illegible]
[illegible] podwaliny prawa, przed blisko
dwoma tysiącami lat we wielkim No-
wogrodzie ustanowionego, a dawniej [illegible]
naśladowaniem zasławił [illegible]
[illegible]
[illegible] państwa [illegible]

[jak mniemam

[ale, pomimo dzielności jego re-
dakcyi, jeszcze i zdaniem mojem nie
[układanego. [tułożanego cesarzewicz.

Sprawił [opracować na-
stępcom wielkiego monarchy
[prawodawstwa jego dalszy ciąg
[illegible]
dobra ludu [illegible] zamie-
rzył dziad (Aleksander I) a
dalej poprowadził wielkim sercem ojciec.
(W artykule pierwszym tego Przeglądu str. IV–V)

[illegible]

Skoro do tego przystąpił, dzianie się [illegible]
ani szczególnie [[illegible]
w przekonaniu nie tylko duch prawa słowiań-
skiego, jak poprzednio wspomniano, obja-
wił [illegible] tworzydłem się i tworzeniem [illegible]

w badaniach nad prawo-
dawstwem ludzi i
ludzi [illegible] przez te [illegible]
wystawił na jaw [illegible]
i dawno odkrycie myśl [illegible]
[illegible] ukrywającą się
w ustawach [illegible] myśl

~~[illegible]~~ odkryją się i drugi, po których
duch ten chodzi~~ąc~~ i działać mógł swo-
bodnie o czem pomyślał, mając na
dawnym tak zacięcie, jak i malarz w du-
chowieństwie, w dworzaństwie i w
ludzie pospolitym równie miejskim
jak wiejskim, dawnej Rusi, ~~czyli~~
~~[illegible]~~ czas ~~[illegible]~~ o pri-
stwem ~~[illegible]~~ w owo nar-
wanej części.

~~[illegible] działania [illegible]~~

(Gdy za staraniem obu monarchów
(ojca i syna) lud, wyswobodzony
z poddaństwa, stanął w rzemiośle
obok duchowieństwa i dworzaństwa,
przybył przez to państwu wszystkie-
mu nowy zasób do rozwoju sił,
i wzmocnienia się przez to zra-
mienicie. Ta słowa nastąpi, i rze-
czone państwa wzmoże się przez to w czem najpomyślniej,
[illegible] w ów czas wystąpi w pełni na
tylko duch prawa Rzymian, którego
powodzenie [illegible] zawsze obchodzi-
to mnie wielce i obchodzi(ło), lecz od-
bijaj (sic) i drugi, w którym duch ten ślizgając się dotąd, stanął na gruncie, i stojąc na nim
może (odegrać) tworzyć w pra-
[illegible] [illegible]
wodawstwie ludów europejskich [illegible]
[illegible] rolę. Pierwszą zaimponowa-
wali [illegible] w niej ⌐ od całego nie ⌐ po dziś dzień
przesiąknięci Rzymianie starożytni.
Drugą [illegible] odegrywa w nauce pra-
wa wyłącznie stojąca Francja. Prze-
cież odegra i jak mniemam, wyda- [illegible]wodaw-
stwo słowiańskie to którego, oparłszy
się na zwyczaju i ustawie, zdoła za
przewodem nauki pokierować jednem
i drugiem tak, aby duch prawodawstwa
umiejętny w porządku i pewnie drugi zamieszka-
ujące w temże prawodawstwie, zosta-
wał przez [illegible] wielki zewsząd bezpiecz-
ny, i nigdy nie ponosząc jałowe-
go szwanku.

Pisałem w Warszawie w miesiącu....

(1) Patrz artykułu poprzedniego w tym Przeglądzie str. 11-r.

gem, zatem do nastąpi, poniem o wyższej odemnie przed
dalszym uchwale prawa publiczne
szczególnego.

Jak w naszym państwa, czyli naszej
państwa cesarstwa wszystkie składa-
jących, postępując w swoim rozwoju, do-
pełnia, zmienia i odmienia organizm
części w skład całości państwa tego
wchodzących, tak też i prawodawstwo
cesarstwa, zważając w ciągłym po-
stępie, kroczy naprzód bez ustanku, idąc do
celu, który naznaczyła
mu Opatrzność, Dzierżawców, i jest
A postęp ten jest wielkiej
nie tylko w zewnętrznej postaci
prawodawstwa państwowej, ale
i w składzie jego
we-
wnętrznym widoczny.
Niegdyś tedy sobie i dopełnienie prawodawstwa
Swodu, przedsięwzięto nowe wydania jak (od Dziesiątek)
jego wydanie. Założenie wydane (r. 1832. 1842. i 1857)
zmianami jedno na dru-
gie. wydaniami tylko tak z
dokładam kilku (1857), wyraźnie świat wydanie trzecie, i t.d. Tak postępując
nie wydałby końca
wydaniom, gdyby nie przyszła w pamięć
taka sama myśl, jaka według tego.

cem

że w poprzedzającym artykule [illegible]

tego Przeglądu [illegible] przez Dzisiejszego prawodawstwa największego

wydmienie zmian potrzebnych [illegible]
i jego rozwinięcia nie było [illegible]

[illegible]

nadziła, nie tworzyć no- [illegible]:

wego wydania [illegible] Swodu

zmian potrzebujących go, lecz raczej w dodatkowym tomie do- Do niego

dopełnić go, zmienić lub odmie- w czem

nić, [illegible]

[illegible] według uznania owej

najwyższej władzy państwa [illegible]

zmian spostrzeżonych, aby nie wydawać gdzie tego nie zachodzi
prawodawca, a gdzie koniecznie wymaga wydanie, sam nie zabawić
| nowe wydania dla uzupełnienia prawa [illegible]
koszta na | [illegible] te których i owej niezbędnej, [illegible]
[illegible] uznanie zgłosić [illegible] na to owo wydatki
i ciężarów | [illegible] wydziału lub pra-
wodawczego lub nie zaczynać.
Lecz o tem pomówimy gdzieindziej; tu mó-
wić o [illegible] wydaniu Swodu.

Swodu praw publicznie obo-
wiązującego, [illegible]
| tego i owego wydziału

[illegible] czytelnikowi oglądać. Kła-

dąc nacisk na tę okoliczność, że

gdyby nie owa myśl szczęśliwa, doradzająca w tem i owem ustawy

dopełnić, zmienić i odmienić [illegible]

[illegible]

już byśmy może mieli czwarte [illegible]

[illegible] wydanie Swodu, a wydanie zawieszone, gdyż według wszelkiego poda-
bieństwa i wypadnie zaczekać
nie z jednem, zanim się zmienić
wyrodzą owe to i owo zanim się
nastąpi przez no-
wą ustawę, a ustawę
taka która do dziś nie za-
bujać ma być w czem
zmieniona.

[illegible]

Zmiany i odmiany które na teraz
uznano za potrzebne porobić

[illegible] w prawach kardynalnych i ustawowych [illegible]

[illegible] jego dopełnienia prawa [illegible] zasadnicze [illegible] uzupełniające ludzie. W [illegible] a [illegible] dzie poniewaz według [illegible] zmieniające i odwo[illegible] wypadały [illegible]

[illegible] wyszły na publiczny [illegible] lat temu kilkanaście [illegible] widać w dziele [illegible] danem (1). [illegible]

[illegible] pełnie dla samego [illegible] trzyma[illegible] się porządku co w przedsta[illegible] prawa publicznego wyżej po[illegible] wieniem, prawa [illegible] od dopełnienia pra[illegible] danego zacznę od dopełnienia [illegible] uzupełniającego, [illegible] wu zasadnicze [illegible] re jest bardzo mało [illegible] objęto[illegible] się.

[illegible] sam układ muszę na [illegible] [illegible] z [illegible] prawa, i w [illegible] odwo[illegible] łając co, według wyrażenia w Przeglą[illegible] dzie pierwszym (str. 151), szeroko cza[illegible] sem zbyt nadto szeroko, wydłużając [illegible] myśl [illegible] i [illegible] Sędziego jak [illegible]

[illegible] przeto zacznę [illegible] prawa publicz[illegible] nego dziś Rossyi obowiązującego w [illegible]

(1) Prawodawstwo Swoda Zakonów rossyjskiej imperii i z danego w 1857 godu [illegible] 31. Marta 1863 goda. [illegible]

L. Poniewaz [illegible] dodatki i t.d. [illegible] tak i talei uzupełni[illegible] przyrząd na[illegible] się co i sam Swod, [illegible]

przejdę je przeto w tym porządku, w jakim Przegląd ułożyłem. Rozpoczynając się rzeczone dodatki rozkiem

Dopełnienie, zmiany i od[illegible] miany Swoda

Jest samego ...
Jest tym ...

Prawo zasadnicze Państwa,
danemi artykułami ojczyzny, (1) . Osnowa tego jest tej treści:
dopełnienia

Do przysięgi składanej przez członka rodziny cesarskiej na wierność Monarsze i ojczyźnie, dodaje się: że razem z tą przysięgą należy połączyć składaną na wierność służby pełnić się mającej, zastrzeżona przez ... od lat szesnastu życia ...

Ważność wyciśnięcia małej pieczęci państwowej dopełniona patrymonie do Sprawy przyzwyczajom do wyższej potęgi, stanowiąc:

1. że należy wyciskać tę pieczęć na pismach, darowiznę ziemi przez Monarchę czynionej zatwierdzających, ludzież
2. na pismach wyrażających monarszą łaskę za przysługi i ofiarowanie bądź dobru powszechnemu wyświadczone.

(1) Prawodz. art. 166. 39.

wydane o tem prawo, tę dla przysięgającego korzyść że lata służby liczyć się mają od pełnoletnia publicznie składanego czyli

Z racyi przysięgę w czasie Monarchy składającej.

3. Na tabliczce łaskę klasztorom (kościołom) wyświadczających.

4. Na tabliczce prawo obywatelstwa mieszczanom dziedzicznie udzielających.

5. Na tabliczce, przywilejami za chwalebne czyny obdarzających.

6. Na pismach rządzącemu Senatowi na rzecz chińskiego Trybunału przesyłanych.

7. Na pismach odpowiedzi monarszej zagranicznym dworom przesyłających.

8. Wyciska się także pieczęć na kopertach pism, które urzędy nasze dworom europejskim uwierzytelniają, i uwierzytelnienia zawierających.

9. Także na upełnomocnieniach umów z zagranicznemi rządami zawieranych.

10. Także na paszportach wydawanych Ministrom spraw zagranicznych.

Ustawa o zarządzie państwa

cesarstwa rosyjskiego składającego zy-
skała nader ważne dopełnienia i ustawy,
które na dwie kategorye podzielić
należy. Z nich jedne mające ważność
miejscową, [illegible] jako dla rozwoju
historyi prawa nie ciekawe, częściowo
zupełnie pominę, a tylko częściowo wskażę
je krótko. Drugie, [illegible] nie tylko
dla Rosyi lecz i dla postępu dzie- ⌊ nie mniej sło-
jów ⌊całej ludności europejskiej ważne wiańskiej tylko
więc dokładniej ale nie ⌈wyczerpujący, ale ⌈wszystko
a powiem [illegible] ⌊a niektórych
z przyczyny, że mam ⌊[illegible] raz jeszcze
[illegible] ⌈
[illegible] z widoku historyi ⌈ponownie gdy Bóg
dozwoli zająć się IX Swodem, na któ-
rym pracę tę zakończę. [illegible] ⌈
⌊Ponieważ najwyższa po monarsze ma-
gistratura, czyli

Rada państwa

⌊uzyskała bardzo ważny przybytek, ⌊szereg Swodu ustawodawstwa
przez urządzenie departamentu pię- Rosyi przedstawiającej rozpo-
tego, ⌈[illegible] czyna, zaczynę więc od niej swój przegląd.
⌊Magistratura do
[illegible]
departament dla [illegible] jedynie
sprawy [illegible]
Dla sprawy obwiązanskiej ⌈[illegible] ⌈ściśle przeznaczenie i jak wyższej (sen...) nadmieniłem wymienionego przeznaczony
przeznaczonej
ma osobną, z §§. 15. złożoną usta-
wę, która, w dodatku (wileńskiej sąd) uzupełniającym
czytać się w tej treści:
[illegible]

Dla zebrania i ułożenia w całość urządzeń o zarządzie w ogóle i szczególe stanu włościańskiego, w państwie rosyjskiem zamieszkałego, ustanawia się osobny Komitet pod nazwą głównego. Komitet ten zostaje pod bezpośrednim zarządem Najjaśniejszego Pana, a Ministrowie spraw wewnętrznych, dóbr państwa, finansów, sprawiedliwości, udziałów, a także urzędowy głównie zarządzający Drugim i trzecim wydziałem przybocznej kancelaryi cesarskiej są, z mocy swego urzędowania, członkami tegoż komitetu. Prócz nich są też członkami te osoby, którym Najjaśniejszy Pan powołać każe do czynności w tym komitecie odbywanych. Przewodniczy w nim ten członek, którego Monarcha przeznaczy na to. W razie nieobecności jego lub słabości, zastępuje go starszy w urzędzie członek.

Czynności komitetu odbywa się w kancelaryi cesarskiej i pod bezpośrednim prowadzeniem i nadzorem kroga spraw Sekretarza państwa, który w tym samym stosunku do Komitetu zostawać ma, w jakim zostaje w Radzie państwa gdzie zasiada stale.

Departamentach z względem bliższego

Po wyliczeniu powyższem

Dopełn. Sąd. 5.

nadzoru nad kierunkiem biegu spraw, ~~[illegible]~~ ~~i kto kierunek ten~~ w ruch wprowadzonych(1), dodatek do Sądu w Dotyczących &c. od ślądowego po- ~~[illegible]~~ czwarty, dalej się wyraża (2):

Układa się obowiązek na komitet, baczyć na to:

1, ażeby prawo o włościanach uwolnionych z poddaństwa jeden szczebla wyżej ~~[illegible]~~ i wszelkie wątpliwości względem wyrażenia tegoż prawa nadarzyć się mogące były usunięte.

2. Rozpatrzenie różnych projektów prawodawczych prawo rzeczone dopełniających, jest również rzeczą komitetu.

3. Także zebranie i rozpatrzenie wniosków o urządzenie włościan pańszczyźnianych, dworczanych i udziałowych, fabrycznych i wszelakich innych.

4. Szczególny nadzór nad wprowadzeniem w wykonanie urządzenia tychże włościan, które zatwierdzone zostaną, jako też wyjaśnienie wątpliwości które przy wprowadzeniu w czyn urządzeń onych powstać mogą, jest także rzeczą komitetu.

5. Zestawienie też i rozpatrzenie istniejącego obecnie położenia, w którym włościanie społeczeństwa zostają, i uwagi o zarządzeniu w ogóle i szczególe do komitetu należy.

(1) Przyłożen. art. 1–6.

(2) Przedadz. art. 7–~~[illegible]~~

Najbliższy /

~~[illegible]~~ nadzór nad spełnieniem te-
go wszystkiego o czem się mówi-
ło wyżej, należy do Ministra
spraw wewnętrznych. Jego obowiąz-
kiem jest zdawać sprawę głównemu Komitetowi / o ~~[illegible]~~ wszystkiem co się działo i dzieje w tej rzeczy /
~~[illegible] tej sprawy głównemu Komite-~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ do sprawy
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ka-
wanie objawionej o ~~[illegible]~~ całej spra-
wie ~~tej~~ najwyższej woli do ~~tegoż~~
~~Ministra~~ należy. Spełniwszy ją Mi-
nister donieść ~~[illegible]~~ tem głównemu Komi-
~~tetowi~~

[Wniosek swój dołączyć winien przy tem, i przedstawić ~~[illegible]~~ Komitetowi wszystko o co rzecz idzie, i co potrzebuje decyzyi w ~~[illegible]~~ kwestyach prawnych i ~~[illegible]~~ do skutku doprowadzającycheh.]

{ Skoro najwyż-sza nastąpi wola na to co ~~się~~ dla dobra ludności wiejskiej uszanowane winien Minister wszystko za spełnić, a ~~[illegible]~~ donieść tęgo ko-mitetowi o biegu rze-czy uprzątnąć wszel-kie trudności, jakie z tego powodu zajść mogą znowu (2) }

Celem przygotowania materyałów do
ogólnej o stanie włościańskim usta-
wy, mogą pod okiem Komitetu pra-
cować osobne Komisye, a w nich u-
czestniczyć tak czynowniey kancela-
ryi cesarskiej jak i znawcy spraw wiel-
kich. Przez ich wiadomość być ku-
mitetowi powinny, i pod najwyż-
sze iść zatwierdzenie (3).

Ministerstwa te które zawiadują wło-
ścianstwem w całej Rosyi [do czasu
wygotowania o temże włościaństwie
ogólnej ustawy, winni znosić się z Ko- [i zawiadywać tęgo

(1) Prikaz. art. 8.
(2) Tamże art. 9.
(3) Tamże art. 10.

mitetem głównym we wszystkiem
całkowicie ma odpowiadać, z prawo-
dawstwem na rzecz władzy postanawiać się mającem (1).
Wszystko co do Komitetu wcho-
dzi, przez Sekretarza państwowego przejść winno (2).

A wszystko co wchodzi,
i rozstrzygnienia potrzebuje, jeżeli jest
dalszej kategoryi prawodawczej i wykonawczej (3).

Pierwszego rodzaju dzieła rozważane być winny przez
Komitet do Rady państwa odesłane.
Jeżeli pośpieszne, je rozważane być mają.
rozważając je
Komitet z pierwszy
pojęcie, przez samą drogę, jaką Rada w tym względzie
postępuje w sprawach podobnych po-
stępować zwykła. Azali
gdy rozpatrzone w Komitecie win-
na być i w jednym z departamen-
tów tejże Rady, to w takim razie rozpatrzono,
w których rozpatrzyć
przez departamentów wspólnie. Prawo-
dawcze postanowienia na tem zebraniu ogólnem uradzone, wno-
szą się w żurnał za pośrednictwem
Sekretarza państwowego i do roz-
poznania na ogólne zebranie Rady
państwa idą; a dalszy ich postęp
odbywa się tą dro-
gą co wszelakie sprawy w Radzie
państwa agitowane (4).

W sprawach wymagających pośpiesznego
rozpoznania i urządzenia, Komitet głó-

(1) Tamże art. 11.

(2) Tamże art. 12.

(3) Tamże art. 13.

(4) Tamże art. 14.

wny posiłkuje się temi formami jakiemi ministerstwa wszelkie, u mianowicie Komitet Ministrów w sprawach Kaukazkich i Syberyjskich. Żurnał sprawy do objaśniejszej nie idzie na ogólne zebranie Rady Państwa, lecz Sekretarz Państwowy przedstawia rzeczowo w oryginale Najjaśniejszemu Panu. Skoro ją takowe zatwierdzi, następuje spełnienie jej w Kancelaryi Sekretarza w tym trybem, jakim się spełnia w Komitetach Ministrów, Kaukazkim i Syberyjskim (1) zapadłe.

sprawa każda

(1) Tamże art. 15.

Komitet Ministrów.

Dopełn. Św. 7. a.

25

Nader jest ważnym dodatek ~~[illegible]~~ do przepisu (1) o Komitecie Ministrów, zastanawiającym się w razie rozpatrzenia się w tem, jak dalece postępują prace poruczone do wykonania ministerstwom i głównym zarządom? czy zachodzą jakie przeszkody przy ich wykonaniu? i jakby przeszkody te usunąć można? (2). [potrzeby dla]

Ministrowie wtedy trudności/zawadzi w działaniu ~~[illegible]~~ gdy komplikacje przechodzą na stół sprawy, a każde przechodzi na ... które tak zwany Komitet Kontrolny rozstrzygać ma. ~~[illegible]~~ trudności ... [illegible] że konieczność nakazuje [illegible]

(1) Urzędz. Min. art. 1.

(2) Prawidła o przedmiotach rozwiązania Ministrów i o dwiżeniu w nem del

B.

Dalej nie czytaj

Depesz. Św. 7. 6.

26

Komitet ministrów.

Powiedzieliśmy wyżej o zarządzie krajów na Kaukazie leżących, w uwagę potrzeby pomówienia osobno o ~~[illegible]~~ tak zwanym Komitecie Kaukazkim. W dodatku do tego co się tam rzekło zauważymy, że trudne ma położenie ta[illegible]

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ na gruncie

europejskim wodzie (jące) ludy ~~[illegible]~~ swojskiej

a ludy te mając ~~[illegible]~~ cywilizacji zarady, opartej na kartach i prawach gdzie wdrażanych (1). ~~[illegible]~~ trudna się ~~[illegible]~~ do cywilizacji naginające europejskiej. Ta zaś i urzędnicy za pośrednictwem których przeprowadza się ta cywilizacja z nie we wszystkich względach od Komitetu, ~~[illegible]~~ ale i od generała zależy (2).

~~[illegible]~~

~~Sumieniem~~ prawa ~~opisującego~~ Kom ministrów

(1) Patrz Hixtav. prawud. III. c. 309-20.

(2) Prawodz. art. 202.

Senat

Dopełn. Sw. 8.

27

(który jest) ostatnią magistraturą najwyższą w państwie rossyjskiem, zyskał liczne w ... administracyjnem (cywilizacyjne) prawodawstwie dopełnienia, przez co się wszystkie do zachodnio europejskiego więcej niż kiedy zbliżyło.

Dopełnienia do sprawy ludowej nowem natchnąwszy życiem, i zawadziwszy o kramy przez klasy ludności ... przed tysiącami lat (cywilizacyjną Europą) przeszedłszy, (któraż rozumiem przez to, przechodzi już na nowo świadu. Dziś z (biegiem czasów ociemniałym) ...

ale w odwrotnym kierunku, bo cywilizacya z zachodu idąca na wschód przymieś

Dopełnienia (śledząc wyliczając zwrotną od tego co we wszędzie chwalebnym i ...owem Litwą i Rusią, i zachodnie jej kraje ze wschodniemi zetknęły i zżyła, a nakoniec rzecz ... od czego zetknęła pamiętna swojego z Europą zachodnią rozpoczął

Dopełnienia, ... prawodawcze dalej zaczęła od tego, na ... rzeczach.

... co ... przed stu przeszło laty. Monarcha ten wielki zbliżające wszystkie dworzaństwa do stolicy Europy zachodniej, ustanowił ..., heroldyę, przed nim w Rossyi nie widzianą. Reprezentantką jej heroldyka, ... ubiera ich na ... za dalszych do osobnych sądach czasach więcej ... za prawodawstwem Dopełnień ... Dopeł... Do drugiej części Świata.

... inne dodatki ...

~~[illegible] najpierw [illegible] departamentu [illegible] najpierwszego w nowej [illegible] departament [illegible] zasad według mego zdania, naj-ważniejsza jest rzeczą nasamprzód, jaka [illegible] rosyjskie w [illegible] podatku~~ nie ma że kończąc z rzeczy [zbiorów prawnych które] ~~[illegible]~~, do ~~[illegible]~~, według ~~[illegible]~~ zdania ~~[illegible]~~ w poprzedzającym Przeglądzie (str. 153) wypowie-dzianego ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ przebudzić mogą za podstawę do przyszłego Urzędu, zbioru praw i policyjno-admi-nistracyjnego ~~[illegible]~~ (mającego ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ przedstawić)

Weźmy na uwagę artykuły ~~[illegible]~~ wzmiankowanych 31. 22. 29. 41. 42. 267. i o każdym szczególnie pomówię.

Pierwszy departament senatu będąc najwyższym sądem administracyjnym przyjmuje zażalenia o ~~[illegible]~~ dochodach skarbowych i ~~[illegible]~~ propinowania ~~[illegible]~~ i z propinowania trunków i dystrybuowania trunków (tabak) [illegible]. Oba dochody te jednakowy zważ mając początek, wrzą-dy nastąpiło kie innych odrębny. (Wolność propinowania stanowiące ~~[illegible]~~ w Rossyi i w Polsce, stara dochód prywatny, przestała tam na monopol skarbowy, tu zaś została w dawnym stanie; i dalej przeszłaby w dawnym stanie, i dalej przechodzi jeszcze był inny bieg. ~~[illegible]~~ Trunków ~~[illegible]~~ wielu palenie ~~[illegible]~~ trunków ~~[illegible]~~ wszech pochylane od rosyjskiego w XVII ~~[illegible]~~ duchowieństwa za grzech, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ we wszystkim w następnym stuleciu ~~[illegible]~~ we wzrostu w następnym stuleciu stawszy się monopolem skarbowym; i dziś, ~~[illegible]~~ przynosi mu dochody nie małe. Winna go Moskwa Litwie, która palenie trunków upodobawszy, przekazała go Rossyi, gdy sama dostała pod jej panowanie!

~~[illegible]~~

Dziś upowszechnione we wszystkich krajach rosyjskiego państwa zażywanie tabaki i palenie cygarów, przynosi skarbowi dochód znaczny.

Jak niegdyś w rzymskiem państwie, za sprawą tak zwanego jus italicum zlewały się w jedną kraje najodleglej podbijane, (półwysep iberyjski czyli dzisiejsza Hiszpania i Portugalia zlewała się z Azyą): ~~[illegible]~~ tak dziś przez zadawne instytucye jednoczą się ~~[illegible]~~ wszystkiemu państwa podległe ludy ~~[illegible]~~ na wschodzie i południu mieszkające, ~~[illegible]~~ z takiemiż na północy zamieszkałemi. Albanim z

że były wielce przywiązane do polskiego języka, który był użyczył jego niewoli. Kiedy panujący nad Kulmem w XIII. wieku Niemcy, dla osłabienia narodowości jego mia-sta (r. 1232 r.) wystawili z drugiej strony rzeki (r. 1240) miasta Ber-lin, stał się dzisiejszego powia-tu polskiego (?) - Kulm mimo to nie zapomniał mówić po polsku. w XV. jeszcze wieku.

Biorąc najnowszych historyków ta-kiej [illegible] jako stan polityczny Litwy o-twy aż do X. wieku, nie ma co pytać historyków, nawet najnowszych,

Rząd więc wyrozumiewał się je-dynie z historyi, według przemian jakie w politycznym ustroju przechodziła Litwa, przyjmując różne zmiany, aż w reszcie trafiła na tę postać, jaką jej magdeburskie nadało prawo.

Rząd miast litewskich

~~miasta i [illegible]~~ a także

(?) Centralblatt z r. 1875. nr 3. str. 21.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ujednostajnione [illegible] we wszystkich krajach niezjęte sta-[illegible] skarbowi dochód znaczny [illegible] dał między w rzymskiem państwie [illegible] zdobywczym tak [illegible] zdały się [illegible]

[illegible]

mocy wyłącznego prawa – sprawy wszystkich poddanych w Konstantynopolu zamieszkałych [illegible] odsądzane w kamerze i na ten cel urządzonej [illegible] przy samorzeczeniu [illegible] i także w okręgu [illegible] cesarskim ludzie w ziemi wojska dani[illegible] jąc rozstrzygnięte, nie [illegible] drugiego apelacyi do drugiego departamentu [illegible] do senatu [illegible] leżące kraje na zachodzie i południu, z [illegible] na wschodzie [illegible] i północy [illegible] rozumami.

[illegible]

Przez nowy kierunek nadany temu sądownictwu stoczy się drugi departament z pierwszym, a [illegible] oba zachaczają się znowu z sobą przez heraldyą, ale ubocznie tylko. Sprawy alliansem o szlachectwo rozstrzygają się w owym Departamencie Drugim, a F [illegible]

Na Litwie, kiedy jeszcze były z Polską [illegible] zmieniane, podatek gdy po wzięciu kraju tego pod panowanie Rosyi przyznano na miejscu, wtedy podatek od dymu [illegible] zaraz czyni [illegible]

zostały granice cesarstwa na zachodzie i wschodzie, tak też przez sądownictwo jednoczą się ludy wszystkiego państwa oddalone od siebie znacznie. Alliansem z [illegible] kraje najodleglejsze od siebie połączone, tak że

Γ konsultacyą jeneralnym

F czysto heraldyczne rozpoznają się w heroldyi i także bywają rozsądzane ostatecznie. Takiemi się wytłaczane [illegible]

~~[illegible]~~

o sta-
nowości dworzaństwa, tytułów stanowiących
~~[illegible]~~
wyróżniające i jakiemi są tytu-
ły książąt, hrabiów i t. p. dalej
sprawy o [illegible] mieszczań-
stwa, zmiany nazwiska rodowego, na koniec sprawy

~~[illegible]~~

apie-
rające się na przepisach he-

~~[illegible]~~

u herbach, które do

artykuł 267 dodany do Swodu utwierdził osnowę artykułu F wyjaśniem krótko. Brzmi w [illegible] zych edowach:

L w heraldyi bywają roz-poznawane.

F przepisy prawa i majestatowane tej dopełniającego

~~[illegible]~~

„Przy departamencie heraldycznym usta-
nawia się ogólny herbowy wydział, zło-
żony z kierujących nim Se-
kretarza, i Kunsztmistrza, Kaligrafa,
i dwóch z biura Oberprokurora wyż-
szych czynowników.

Wkłada się na ten wydział obowiązek
nie tylko zpadnie [illegible] w celu sy-
kazania herbu, dyplomatu herbowego i t. p. spełnić nakaz Heroldmajstra, ale winien wydział także

~~[illegible]~~

zebrać bibliotekę he-

raldyczney [illegible] Dla herbowania wszystkiej weźmy, archiwum też / nadawców i wszelkich dokumentów związkach z herbowaniem mających [illegible] pieczęci państwowych i [illegible] być redaktorem dzieł heraldycznych w sferze jakiej rząd od niego zażądać uchodzących.

Urządzić winien, zgromadzić poczet przygotować zbiór wszystkiego co z pamiętnikami wyżej przykładami na jakichkolwiek związkach na końcu wieku

(O herbie, mającym być nadanym osobie do familii cesarskiej liczącej się, wniosek do Monarchy Ministrowi dworu, a o takimże, mającym udzielić się osobie prywatnej, wnosi Minister Sprawiedliwości.

Oba składają przy tem potrzebne na ten cel akty, i gdy Monarcha zezwala na to a co przyszła zasada, posyła się cały ten zasób Heraldmajstrowi, a ten wykonanie oddaje potrzebne herbowemu wydziałowi.

Znosi się wydział z żądaniami szlacheckiemi wywołanemi z kim należy, a zniesieni te odbywa czynownik z Oberprokurora na ten cel [do posługi heraldyi] księgi.

Minister Sprawiedliwości może nakazać kierującemu wydziałem herbowym udzielić wskazówek, [illegible] jak należy postępować także w wykonywaniu spraw, iż tak rzeczy, herbowych. Na kierującego takiem wy-

Działem herbowym potrzeba wybierać urzędników z heraldyką ze wszech miar obeznanych.

Co Rząd względem departamentów warszawskiego senatu przedstawił, to uchyla dodatek do tegoż Rządu, i do układu w tym względzie wydanego przepisu odsyła (1).

(1) Przedsł. art. 64.

Ministrowie i [główne] Zarządy.

Zasada w prawodawstwie naszym przyjęta, że nie wolno urzędnikowi nic przedsiębrać w sferze urzędowej [jego] działalności do czego go nie upoważnia ustawa, stawia w potrzebie i najwyższych urzędników znosić się często nie tylko ze swemi kolegami, w Komitecie Ministrów zasiadającemi, lecz i z władzami najwyższemi, jakiemi są [mianowicie] Rada państwa i senat, a nawet z samym Monarchą bądź wprost, bądź za pośrednictwem Drugiego wydziału Kancelaryi przybocznej Jego Cesarsko-Królewskiej mości. Tak więc koniec końców u samego Monarchy rzecz się a której dudzi opiera, w jego bowiem ręku ~~...~~ wyłącznie [spoczywa] władza stanowienia i tłumaczenia [czyli] ~~prawa~~ ~~...~~ objaśnienia prawa ~~...~~ ~~...~~ Gdy prawo mające się stać ustawą musi koniecznie być wyraża-

udają się do Niego

[~~...~~ środków wykonywania] wszystkie te co się przez owe prawo spełnić nakazuje.

w tem wszystkiem co się tyczy ducha prawa to obejmującego / dudzież

zane na piśmie, za objaśnienie [?] może być i ustnie dane [redacted] przez Monarchę najwyższym dostojnikom państwa wymienionym w Sądzie szczegółowo.

Osobliwie sposób znoszenia się z pomienionym wydziałem drugim Γ opisano szczegółowo w ogólnym dziale o urządzeniu ministerstw (1), gdzie wyrażono [redacted] jak się ministrowie z wydziałem tym znosić mają, i jak ich przez nawet [redacted] za zatwierdzeniem Rady Państwa [redacted], albo się └ utrzymują, albo upadają [redacted].

[redacted] szczegółowo ministerstw rozkład się dodatków. Od tego w tem się więcej mówiła

1. Ministerstwa.

[redacted] wezwaniu Sądu do szczegółowo zauważyć, [redacted] że zwrócono uwagę na to, ażeby [redacted] urzędników od siebie [redacted] tak przez zetknięcie się z urzędami nie powiod w zarządzaniu przez wzajemnie swobodnie p/z poddaństwa nabytych [redacted] powiod szczegółu

W Ministerstwie finansów. Γ mieć główny [redacted] ważniejsze na departament górniczy, ażeby przez to [redacted] tak w prawach przez uwolnienie go z poddaństwa niezamożnych nie powiod szczególnie a zabytych

Dziennik z fai...

(1) Urządz. art. 200 wraz z przypiskami

Γ kancelarii prywatnym jego cesarsko-królewskiej mości

└ za wiedzą wszakże Monarchy, a nie inaczej.

Γ Położono w odpowiednich Ministeriach

b. Ministerstwa Dóbr państwa.

W rozwoju przepisów o ministerstwie tem wydanych, zwrócono szczególną uwagę na stadniny, i leśnictwo, a departamentowi drugiemu dodano dyrektoryat ~~...~~ graniczny (1) z wszystkiem co się granicznego prawa dóbr skarbowych tyczy doglądający.

Zakłady stadnin urządzały w Dopełnieniach osobne przepisy z artykułem Swodu 946 uzupełniającymi. W [illegible] ubocznych działach uzupełnienia te zawarto.

Leśny departament (2) uzupełniono osobnemi co do leśnego korpusu (3), i audytoryatu przepisami (4).

c. Ministerstwo spraw wewnętrznych.

W dodatku do zajęć których społecznością trudniło się dotąd rzeczone ministerstwo, wzięło ono jeszcze na siebie obowiązek sprawowania naczelnictwa cenzury rządowej, i opiekowania się wydawnictwem gazet publicznych. Co więc o tych tak wzglę-

(1) Mezzewaje uprawlenie, w artyk. 969. Dopełn.

(2) Dopełn. artyk. 1027. 1031.

(3) Tamże art. 1033.

(4) Tamże artyk. 1046.

Uzwaniać powiedziałem w ~~...~~ Swodu ~~...~~ odnieść należy z tem co do cenzury dodatkiem, że w układzie jej zarządu tak zewnętrznym jak i wewnętrznym poczyniono ~~...~~ zmiany,(1) ~~...~~ ~~...~~ Dotyczące się urządzenia komitetów cenzuralnych w St. Petersburgu, w Moskwie, Rydze, Wilnie, Kijowie i Odessie, które, w innych miastach, ogólnym prawidłom cenzuralnym ulegają, a komitety ustanowione w Kazaniu, Rewlu i Dorpacie mają urządzenia ogólne. O komitecie warszawskim, nic jeszcze nie ma w Dopełnieniach do Swodu ~~...~~

~~...~~ (składni) pierwszego wydziału sprawami wewnętrznemi zajmujące się ogólnie ... konfiskata majątków osób za polityczne przestępstwa skazanych, a w zachodnich guberniach cesarstwa i w ... należy również do Ministerstwa spraw wewnętrznych. Wyraźnie zakazano mu nie rozciągać kary na osoby z pod ~~...~~ nakazu wyjętych, a na te które należą nie rozciągać ich wzgląd nie tylko kary aż dopiero po wydaniu wyroku (3).

Komitet statystyczny pod zarządem Towarzystwa ministra zostający, uzyskał także szerszy zakres ~~...~~ dopełniony w osobnym przepisie (4).

zajmując się

(niewszystkiemi jednakże, jak z art. 1457 widać; z dalej polecono mu opiekować się ludźmi do art. 2316. ustawy ministeriackich

się nie tylko rodziną księżniczki Mingrelii, ludźmi osób ich domu, lecz i budynkami publicznemi, kamieniami, jako też zebraniem wiadomości o dochodach, należnościami na koniec i t. p. (2).

(1) Porown. Swodu wydania trzeciego art. 1447. 1452. z Prodadz. art. 1366.
(2) Prodadz. art. 1311.
(3) Prodadz. art. 972.
(4) Dopełnienie do ogólnego Swodu 1200.

ściciele ziemi, ludowi w posiadanie wieczyste oddanej, nie zostali też pokrzywdzeni, i majątki ich nie upadły przez to. Przepis ten szczególnie do zakładów fabrycznych stosowany, nabył wielkiego znaczenia przez to, że poddani pracujący dotąd w fabrykach, tak rządowych jak i prywatnych, zostawszy z poddaństwa i od robót swych uwolnieni, mogli fabryki te na wielkie narazić straty, gdyby się temu nie było wcześnie zapobiegło, stanowiąc iż ustawanie prac rocznych stopniowo następować powinno (1).

Naczelnik oddziału korpusu inżynierów górniczych, zawiadowca jest górników, tudzież ich w przy rozdawaniu awansów i nagród winien znosić się z naczelnikami zawodów górnych i hutnych (2). Ważne dodatki do przepisu o urządzeniu ministerstwa stanowią [illegible] Swodu 2. 16. 221. Do artykułów w uzupełnieniach, które mówią [illegible] poddano [illegible] uznając świadczenia na dochody i rozchody ziemstwa. Śledzić je, gdziekolwiek się znajdować mogły (3), ściągać i wydawać do kasy państwowej z odbiorem ministra finansów szczególnym dodawano.

3. Ministerstwo spraw wewnętrznych. Ludności

W dodatku do zajęć, których szczegółowe [illegible] niem dotąd się [illegible], włącza na [illegible] dozorowania cenzury [illegible] obowiązek [illegible] i spełniania się całości [illegible] rządowej i [illegible] policyjnych. Co więc o tych [illegible] urzę-

Dopełn. Nr 12. a.

(1) Przedadz. art. 416. 675. 677. 680. 682.

(2) Przedadz. art. 706.

(3) [illegible] z funduszów ordynacyi hr. Zamoyskich, jak z posesyi 9. Duchowieństwa [illegible]. Dopełn. 3 [illegible] policyjnej.

Posiedz. Sw. 13.

d. Ministerstwo oświecenia naro-dowego.

Dwa szczegóły nowo do zarządu ministerstwa tego wniesione wy-mienimy; inne, jako miejscowe, i naj-mniejszy wpływ na zjednoczenie [illegible]-lowego [illegible] du nie mające, pomijamy.

Według ukazu z r. 1858. wolno Mi-nistrowi umieścić na etacie płacy za wiedzą Monarchy wyznaczonej ~~do~~ ~~niej~~ w składzie osobie, która choć w skład ministerstwa ~~nie~~ wchodzi, jednakże zwracając ~~naukowo~~ wyższy pożytek po-wszechnemu dobru. ~~przynosi~~ Opłata taka ~~z~~ z publicznego [illegible] się skar-bu: Wszelka inna, chociażby dałoby się sa-ma przystającą ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ przynosiła publicznemu dobru opłacana być winna z innego jakie-go źródła, gdyż za wiedzą ~~[illegible]~~ Monarchy ~~nie~~ ~~z [illegible]~~ ~~[illegible]~~ nie zo-stała wnie-siona na etat(1).

Oprócz obowiązków w ogólnym urzą-dzeniu ministerstwa przez Swod u art. 269-75. wskazanych, włożono na Towarzysza Ministra oświece-nia wielki ciężar, zajęcia się oświa-tą i szkołami żydowskiemi, i zarzą-dzaniem wszystkich w ogóle nauko-wych zakładów żydowskich(2). W czem leży ta trudność, i jak w tym wzglę-dzie ościenne rządy radziły sobie, ażeby dojść do celu, ale radziły da- [wskazawszy już]

(1) Posiedz. 1383.

(2) Protok. 1433.

remnie, rozwinę się o tem lem lx
rozważającej Swadu.

O Ministerstwie sprawiedliwości.

Dopełn. do str. 14.

35

Departament ministerstwa tego w samym
dzieli się [illegible] w departamentach co i w Sen-
acie dzieli, lecz [illegible] rozporządza [illegible]
inaczej. Pierwszy i drugi [illegible] sa-
memi [illegible] zajmują się, lecz
trzeci rozstrzyga w ogóle wszystkich
gubernij [illegible] spraw[ami] cywilnemi pows-
niemi;
a czwarty (raczej piąty) przekazać ma wydzia-
łem rachunkowym (1).

wydziałów
z czynnościami
wydziałów tych
co i wprost zaj-
mować się ma we-
dług przepisu do-
pełnień, [illegible].

(1) Prawodz. art. 1908.

Gdy według [illegible] nadzorowaniem spraw
kryminalnych przeważnie zatrudnić się [illegible]
ministerstwo powinno F [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] we wzglę-
[illegible] z Ministrem [illegible]
dzie wydawania wyroków sądowych.

F według Dopełnień
ten sam obowiązek
ma ciąży na niem
i co do spraw cywil-
nych. Kładzie on na-
cisk na obowiązki
w tym względzie
generała i Oberpro-
kuratorów, [illegible]
polecając obudwom
zajmować się
szczególnie gorli-
wie, a nakazu-
jąc drugim zmu-
sić ich pilnie.

W szczególe tym rosyjskie prawodawstwo
wielce się od zachodnio-europejskiego
różni, które głównie dla zwanych gwarancji
sądowej juria pilnuje, i tylko w administracyj-
nych stosunkach ze swemi się ministerstwami znaj[duje]. Zaś [illegible] czysto-
prawne [illegible] sądom (do załatwienia pozo-
stawia) samodzielnie.

Tak zwane w rzymskiem prawie non
liquet nie wydaje się [illegible] zachodnio-
europejskie prawodawstwo, [illegible], gdy przeciwnie
rosyjskie każe sądom w sprawach

p. A [illegible] w dal

ważnych i przypadkowych / wyjmując ca-
sus qui ex facto contingunt / szukać u
ministerstwa sprawiedliwości pomocy.
To mając pod uwagę tak zwanych
jurisconsultów, wyręcza się w takich
razach wyręcza.

stan rzeczy spraw sądowych tam staje się urzędowania
nie małym ciężarem dla Obergro-
kuratorów i dla samego Ministerstwa,
który raportami ich o wypadkach sądów
i prośbami stron nękany
ustawicznie, wysłuchiwać pierwszych co
mówią, przesyłać ich zdania
i radzić co mają czynić, a odpowia-
dać drugim na podania, to zajęło
tak wielki! (1). zatem przepisów dalej a ministerstwie sprawiedliwości wyda-
nych wzmianka
Departamentu konieczny z Archiwum mi-
nisterialnym, które pod zarządem
ministerstwa
jest. (2)

(1) Porówn. Procedur. art. 1909. 1911.

(2) Procedur. art. 1942–3.

Dopisek do ~~[illegible]~~ kartki 14. Dopeł Swadu.

36

nic słuszniejszego i nic rozumniejszego nad przepis: ~~[illegible]~~ pozwolić a nawet kazać Sędziemu szukać pomocy (u ~~[illegible]~~ władzy sądowniczej wyższej, ~~[illegible]~~ sędziemu wskazać okoliczności na których władza kontrolować swoje zdanie ~~[illegible]~~ w najwyższej nawet instancyi (wyda- ~~[illegible]~~ na odwrot, nie pozwolić na to, czyli ~~[illegible]~~ zastrzedz, że nawet ostatecznie wydany wyrok, może i powinien ulec rewizyi, czy zgadza się z prawem został wydany. { Zakon ~~[illegible]~~ między Kodeks cywilny francuski, w artykule czwartym postanowił, że: Sędzia wymawiający się od sądzenia, pod pozorem, że prawo milczy, ciemne jest, albo niedostateczne, może być pociągany, jako winny odmówienia sprawiedliwości; (~~[illegible]~~ we Francyi, gdzie, szczególnie w południowej, od dawnego już czasu po ch. prawo rzymskie ciągnęło zwyczaje, i gdzie prawnicy państwa tego zawsze stali na pierwszem po Rzymianach stopniu prawoznawstwa (~~[illegible]~~

(przy wyrokowaniu

(bez odwołu władzy wyższej

(słusznie sam ~~[illegible]~~ postanowiono tak, albowiem

(w takiem, jak ~~[illegible]~~ Francya państwie, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ łatwo było wynaleźć lepszego w prawoznawstwie Sędziego, co w krajach słowiańskich przychodziło trudno. U

co do formy władz [illegible]

Francja przeszła,
z ludów europejskich najwięcej ... w
nauce prawa rzymskiego(1),
należało koniecznie przyj-
jąć za prawidło że
wydawanie wyroku w ostatniej nawet instancji
... wyzwali i magnaci ... przez powinny
wyrzekać
władzę sądową
nie tylko być skasowaną, lecz
nawet nowo odsądzana (2).

Gdzie dalej jest

(1) W wieku XIV. przewaga u Polaków i Czechów nauka prawa. Zaś u Chorwatów i Węgrów w XVIII. w szczególności przejmowana, i zaczęli Serbowie w XIX dopiero poznawać. Czarnogórcy i Słowianie żyjący pod panowaniem Turków wcale nie uprawiają prawoznawstwa.

(2) Hist. Prawod. I. s. 223. V. s. 444-5.

f. Ministerstwo Dworu.

Oddział Nr. 15.

W zakresie zatrudnień Oddziałowi Ministerstwa Dworu wskazanych wchodzi utrzymanie Akademii sztuk pięknych i Towarzystwa Zachęty muzycznego rosyjskiego (1), wchodzi też nadzór nad budowlami, gmach pałacu zimowego stanowiącemi (2).

Departament Udziałów również pod jego oddany pieczę. Administracya, urzędy (3), nadzór nad pałacami wchodzą też w pieczy tej zakres.

Pałace w Krasnosielsku, Twerze i w Kremlu podległe w pieczy dalej udziałowi innych doliczone są.

Cesarska fabryka szlifowaniem się drogich kamieni zajmująca, w Peterhofie położona, pieczy Ministerstwa Dworu jest powierzona także.

Cesarskie majątki dziedziczne, równie jak należące do pałacu w Gatczynie, dalej tak zwane majątki Gdowskie, Ropszyńskie, Duderhofskie i Znamieńskie, na koniec nowogrodzkie, do hrabiego Arakczejewa należący tak zwany majątek gruziński, i także majątki [illegible] niegdyś rolników będące, a w gubernii nowogrodzkiej położone, pod Ministerstwa Dworu oddane pieczę (4).

Cesarskiemi fabrykami i dobrami, na koniec nad temi, które niegdyś pod Hrabiego Arakczejewa zarządem zostawały

Liczba osób na etacie ministerstwa tego pomieszczonych zmniej-

(1) Art. 1449.

(2) Art. 1957.

(3) Art. 2143–5.

(4) Art. 2149.

37

szona przez to, że czynności nawo-
przysięgłych przeniesiono na tych,
co dawniej obowiązki te pełnili,
a liczba ich nie jest zmalała.

~~Ażeby zaś nie zakładać na czy-
nowników do prac artystycznie
wolnych używanych, zakładano
przydanej do tego celu szkoły,
oddanej również pod nadzór mi-
nistra, a zarząd urzędników
w porze udziałowych wchodzą-
cych a wyznawalnie pod innym do-
zorem mających (1).~~

Szkoła dla rolni-
ków udziałowych
założonej oddana
~~[illegible]~~ pod zarząd
departamentu udzia-
łowego, a szczegól-
nie pod ~~[illegible]~~ nadzór
urzędnika tego, który
wyznawalnie zawia-
duje (1).

(1) Art. 2161. 2275.

(2) Art. 2150.

Dopełn. Sw. 16. a)

3. Ministerium spraw zewnętrznych.

Poniższy zakres zasadniczy ministerstwa tego wymagał, ażeby kierujący w niem sprawami zarządywał kto inny a nie sam minister. Na ten cel przeto dodano mu zastępcę (Towarzysza) (1), i jego nadzorowi poruczono wielką część ... Służyć one mają do utwierdzania praw kardynalnych państwa, dalej ustaw cesarskich, i wszelakich innych, także manifestów, pism urzędowych (gramot (2)), traktatów, w ogóle wszystkich dyplomatycznych aktów (3).

O uwolnieniu od służby czynowników aż do klasy piątej, nowe ty... dano przepisy (4). [illegible]

Rozdział dwunasty Swodu, który mówi o ministerstwie spraw zewnętrznych, kończy się na przepisie o poselstwach, missyach i konsulatach. Dopełnienie tegoż rozdziału [illegible] dotycza do missyi i tak zwany Komisyę rabinicką, której artykułu 1220 przepisów o ministerstwie spraw wewnętrznych przenosić do artykułu 2366 mówiącego o missyach umieszcza Komisya rzeczona, w przypisku do owego 1220 artykułu wskazano,

po większej części miejscowe,

zabiegów spraw zewnętrznych i samowy w artykule której cel i obowiązki

(1) Art. 2320

(2) Hist. prawa wd. I. §. 118. tak zwane derhammyje (przywileje) są godne uwagi.

(3) Art. 2324.

(4) Art. 2326.

może w swem gronie mieścić i Żyda
w charakterze Pisarza Pamiętnika
i Tłumacza.

(1) Pradaks. art. 1646.

(2) Pradaks. art. 1646.
1658. 1659.

(3) Pradaks. art. 1669
1680 – r. 1726. 1765.

Rzecz o dopełnieniu o ministerstwach
których się zarządów głównych, z któ-
rych pokazały dwa, po wymienie-
niu głównego zarządu komisji
[illegible] i wojska do gabi-
[illegible] ministerstwa
Dopełnienia [illegible]
[illegible] z ogólnego za-
rządu [illegible] poszły
wykonawcze one poszły w królestwie pod
głównym, i uzupełnienia [illegible]
poddane [illegible] zarząd skarbowej
[illegible] komisji
państwa [illegible] z etatami mi-
nisterstw, [illegible] zarządem mi-
nisterstwa finansowego jak się dzieje dotąd
najskomplikowaniej; [illegible] stan do-
chodów i wydatków państwa w takich
warunkach, w jakich mu dotąd zbywało. Wszy-
stko to w Dopełnieniach (1) i w [illegible]
czynności do wykładów, uwagi o za-
[illegible]

[illegible] ogólne [illegible]
[illegible]

[Dla Swadu, [illegible] prawo
polityczno-admini-
stracyjne (Droit pu-
blic organique et
administratif)

zawrze ma-
jącego i na
którym się
zgi zbywa.

z dane na jaw

jak Swad [illegible] chwyta zgru-
pulalnie za każdą okoliczność i aby zebrać
[illegible] uchwyty zasad, kłamliwy w pożąda-
nej redakcji czwartej [illegible] mu
jakoś [illegible] należy [illegible] z ludzi [illegible]

1 nadać
2 nagromadzić
[illegible] sporządzony

[illegible]

może w swem gronie mieścić i życia w charakterze Pisarskiego Pomocnika i Tłumacza.

b. Ministerstwo Komunikacyi lądowych i wodnych

nowo, jak wspomnieliśmy wyżej, utworzone (zamyka szereg dotychczasowych ministerstw), mniej dotyczących, gdzie, jak w tem wszystkiem [illegible] wypadnie z postępem czasu, nie jedno jeszcze nowe utworzyć. Dopełnieniem zajmują się szczególniej przepisami dodatkowe do byłego Zarządu, dziś do godności ministerstwa wyniesionego, umieszczonemi. Z nich przepis o audytoryacie i skład dziś jego(1) zdał mi się godny uwagi.

2. Główne Zarządy,

(z których dwa jeszcze pozostały) w tem dowody znajdujemy, że poczty poza Rusią będące pod zarząd pocztowy rosyjski należące, osobno urządzono, pocztamtami jak we Warszawie(2), a pocztowemi ekspedycyami jak w Bukareszcie, Galaczu i Jassach(3) nazywane.

Co się dotyczy kontroli skarbowej państwa, której czynności nowo określono(4), te urządziwszy jak się dało najskrupulatniej z przedstawianiem przez to samo dochodów i rozchodów państwowych w takich warunkach, na jakich mu dotąd zbywało.

To wszystko uczy,

(1) Prodatz. art. 1583.
(2) Tamże art. 1646. (dodatek 2)
(3) Tamże art. ten sam (dodat. 4)
[Przeglądziło ministrem]
(4) Tamże art. 1649.

Kommisya próśb.

Dopełnienia uwagi, że do przepisów o Kommissyi próśb, w Sposobie redakcyi trzeciej zawartych, mało co dodać i w nich zmienić należy ~~[illegible]~~.

~~[illegible]~~ Najgłówniejsza rzecz w przepisach zasada co do podawania próśb(1) od osób na Sybirze i w krajach zakaukazkich przebywających (2).

Dopełnia też i odmienia te przepisy(3), które się odnoszą do osób w kancelaryach urzędujących i służących(4). Władza nadzór na dochody i rozchody sum przeznaczonych na Kancelaryą Sekretarza Stanu, i w szczególnym dodatku do artykułu 166 Sposobu redakcyi owej, podano nowy przepis o tem, jak potrzeba sumami temi na rzecz pomienionych osób oszczędnie i z korzyścią dla skarbu rozporządzać ~~należy~~.

(1) Artykuł 15.

(2) Art. 30.

(3) Art. 69. 71.

(4) Art. 75. 107. 166.

Kapituła orderów i znaków nieskazitelnej służby. Koniec podziału na części mej pracy.

Dopełn. No. 18.

Dopełnienia a powiedziawszy, jak prawa z posiadania orderów i znaków honorowych wypływające rozciągnięto za pośrednictwem kapituły na rodziny osób odznaczonych(1), ludzież na niższe i najniższe wojskowe i cywilne stopnie(2), [redacted] zaokrągliły [redacted] w ten sposób całość części prawa publicznego którem się cesarstwo rosyjskie rządzi obecnie. Przez ordery bowiem, znaki honorowe i t.d. spoiły się i ciągle spajają wszystkie cesarstwa tego stany, [redacted] a [redacted] mężowie, którzy znakomite w państwie położyli zasługi, [redacted] się, przez [redacted] z najdostojniejszą rodziną. Wiadomo bowiem z tego co się [redacted] wyżej wskazało, że Wielkim Książętom nadawany bywa order ś. Andrzeja, Aleksandra, Orła Białego i ś. Anny klasy pierwszej, a Wielkim Księżnom order ś. Katarzyny na chrzcie ś. i t.d. Krewnym zaś cesarskim też same ordery przy dojściu do pełnoletności udzielają się za wolą monarchy. [redacted]

[redacted]

jednoczą się ze wszystkiemi stanami narodu, z którymi wszyscy według zasług i stopni chrześcijańskie przyznanych im przez ukazy i dekorowane bywają.

[redacted] Drugim niejako jest węzłem, jednoczącym tak rodzinę monarszą jak i samego Monarchę z narodem. Rzeczone prawo na ustawach [redacted] przeciwnych tym którymi się rządził

Prawa publiczne na ustawach o prawie kardynalnem i państwowem oparte.

(1) Prawodz. art. 223-6. 250.

(2) Prawodz. od art. 350 poczynając prawie do końca idąc.

Γ ludzież w dopełnieniu artykułu [illegible] Swoda o znakach honorowych służby nieskazitelnej osobne a obszerne wydawszy przepisy,

Ŧ będąc najwyższemi orderami dekorowani, stykają

będąc oparte (1),

[redacted] Rzymu pogańskiej [redacted] [redacted] prowadzące wyjęte z niego zasady [redacted] które, jak gdzieindziej (2) względem agnatyjnego prawa szczególnie [redacted], ważne, trady- cyjne [redacted], krańcy świata na- przód, [redacted] czynią, nie tylko w ze- wnętrznej postaci prawodawstwa [redacted] (ale i w jego skła- dzie wewnętrznym, postęp wido- czny.

krwawem się obecnie Rzesza rządzi,

(1) Ulpian w fr. 3. D. de Legibus. 1. 3. [redacted]: princeps legibus solutus est.

(2) Patrz Przeglądu tego artykuł pierwszy str. 145–6.

Księga wieczna, praw, poza ~~księg~~ ustawę, a zarządzie ~~[illegible]~~ państwa i cesarzowi wszystkie składających wydanej, sięgające, obejmująca.

Z rodzimych żywiołów rozwinęła się monarchia rosyjska. Żadne obcych rządów nie miały nigdy na nią wpływu i nawet sąsiedztwo Polski nie pociągnęło jej do naśladowania używanych od tej umów z monarchami (pacta conventa); lubo się zanosiło na to przy wyborze na Cara syna Zygmunta III. króla polskiego i wielkiego księcia litewskiego (1). Gdy wybór ten spełzł na niczem, i wstąpiła potem na tron rosyjski panująca dynastya ukonstytuowawszy się tak, iż cała władza skoncentrowała się w rękach monarchy, którą on wykonywa przez swe ~~organa główne, przez rad~~, radę państwa, ~~ministrów~~ senat rządzący i przez ministrów.

Monarcha i jego prawowita rodzina, otoczona zwykle więcej z ... jego wycho-

(w kraju najwyższego ... władzy ~~[illegible]~~ rzeczy)

(1) Historia prawa IV. s. 56.

drążącego, ~~[illegible]~~ jest główną osnową zasadniczej państwa ustawy, która się z tego względu na dwa wielkie rozkłada działy. Pierwszy monarchię wyłącznie na celu mający, ~~nie~~ rozpada ~~na~~ ~~[illegible]~~,

~~[illegible] według tego, [illegible] i [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~

~~[illegible]~~ rządu (?) praw tych ~~[illegible]~~ uważanych ~~[illegible]~~ uwzględniający ~~[illegible]~~ szczegółowie, w dziewięciu podziałach szczegółowe w tem wszystkiem zawiera. Należy wymienić najważniejsze, i w ~~[illegible]~~ zasadniczego prawa ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible] się na artykuły~~

W miarę ~~[illegible]~~ potrzeby szczegółowe i artykuły uwagami

Zasady. 1. b.

48

organa. Ustawa władzę dalej panującego jak i ogół w zastępstwie jego porządkiem urzędzących określająca i jest główną częścią prawa publicznego prawa Rosyi i krajów z nią połączonych. Rozpada ustawa się na dwa działy, z których pierwszy, z dwóch rozdziałów złożony, Monarchę i jego rodzinę uwzględnia. Dział drugi zaś ogólnych ustaw obejmujący, zasady rządu w imieniu ~~[illegible]~~ jego sprawowane szczegółowo rozważa.

Prawa te zasadnicze, porównawczo z całkowitą resztą Statutu przedstawiać przedsięwziąwszy, i od działu pierwszego ~~[illegible]~~ przedstawienie wreszcie rozpoczynając, zauważam, ~~przedew wszystkiem~~, ~~że wszu-~~ ~~[illegible] jego we wszystkich wyda-~~ ~~niach Swodu zostało jest jedna-~~ ~~kowo, i jedynie w dodatkach przy-~~ ~~wiedziono [illegible] wszystkie~~ ~~[illegible] i [illegible]~~ ~~[illegible] zasady~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ z ~~wyjątkiem~~ ~~z~~ 134. 188 zawierających ~~[illegible]~~ wypadek pierwszemu ~~wydaniu~~ (z r. 1832) ~~zg-~~

~~Trzy w zasadach~~ które

Zasada I.

Dwa rządzcy z których [illegible] (jeden samego
Monarchę, drugi rządowy jego u-
względnia: Dwie drugi

Zasada. [illegible] 16.

(1) Mitt. Lex - po w osnowa fundamentum.

Prawa publiczne [illegible] [illegible] raz-kwitnęła swoj rozwoj [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (od praw zasadniczych.

Zasada czyli, jak się Swod w duchu słowiańskiej mowy wyraża, osnowa prawa (1), ma swoje [illegible] w [illegible] [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible] objaśniając się zrzodła w mowy [illegible] ustawodawczej mianowicie wydanej szczególnie - z którego (zwerzamy wiedzę [illegible] jak o prawach służących (jemu samego i jego rodzinie (jak i o [illegible] [illegible] [illegible] urzędach w jego imieniu państwa sprawujących.

Prawa pierwszego [illegible], [illegible] [illegible] wykładało którego rozkład ten pu-[illegible] ogłoszony w Swięczonym, [illegible] zawartych w [illegible] dziewięciu, zamkniętych w paragrafach (§§) osiemdziesięciu i jed-nym [illegible] według oprawionym zbiorze [illegible] Swodu re-dakcyi trzeciej. [illegible] Dzielić się atoli także zasada [illegible] ... od dwuch poprzednich tegoż Swodu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(w dwóch częściach: pierwsza ma wyłącznie na względzie monarchę, druga rodzinę jego. Zaczynając wykład rzeczy od pierwszej części zauważamy, że się w niej [illegible] mieści (w układów wyrażona oddzielnie, zmian tylko w tem się zaniedbamy powiedzieć

(redakcyi trzeciej, a druga i pierwsza redakcya różnią się jak przyzwoicie dzieła praw innych Stawiane, służąc do samego tylko objaśnienia rzeczy.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(Zasadnicze prawa w owych dziewięciu ustępach wydane, stanowi:

(w czem jest [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] publicznego była Do [illegible] praw innych Stanowiona podobna lub niepodobna. Tegoż sposobu wykładu będziemy się trzymać w całym dziele ciągu. Popierać więc będziemy wykład nasz artykułami

Niższym sądom przez monar-
szych urzędników radzcy cesar-
skiej nie odpowiadają, a wsze-
czne ich prawa wewnętrzne
ulegają, szczególnie do nadzoru
dóbr spornych. Odwołanie do
sądów skarbowych należą, lecz
wyrok z nich wydany Cesarz
zatwierdza. Departament udzia-
ław wiele się do spraw
ścisłe z tego mają urzędo-
wanie rodziny nie ma żadnego
prawa wmieszywać, i aby
sądu nie czynić sprawa ma
wzbronione (1).

Zasada. 19. 15

(1 Artykuły 196–8. z których ostatni, 198. zawiera) z kięt. przewód. IV. §. 58. (uzupełnione.

~~stanowienie do senatu. Jak ten sto-~~
~~przedstawienie się, zważywszy się~~
~~naturalnie z najwyższej wła-~~
~~dzą wypływa — Jak ...~~
{z dzieli ~~...~~ w zasadzie ... }
stanowionem prawie nie prze-
widziano wyraźnie, że się uka-
zy ukaz lub przywilej, dla nie-
których nie ... lub osob-
nych wyłącznie danych, a w tedy ... w
w swej mocy jeden i drugi (1).
Takie jak je podaliśmy ... i ...
Określenie ~~...~~ prawa, ~~...~~
~~...~~ zasady ~~...~~
~~...~~ już pod tą sa-
ma już pod inną nazwą (2) przedstawia
~~...~~ znaną. Świadczy ona o tem,
że i pod względem terminolo-
gii prawa zrobił Sejm i ciągle
robi wielki postęp, wydoskona-
lając się i w technice prawa.

Ogłaszanie prawa zasadniczo okre-
śla władzą zwierzchniczego rzą-
du. Ta w całej rozciągłości swej
spoczywa w rękach Monarchy, któ-
ry ją bezpośrednio przez swe
organa wykonywa, według ogólnych
zasad wyrażonych w Swo-
dzie praw (3), które razem wzię-

Zasadn. ~~Nr~~ 29.

(1) Artyk. 79.

(2) Porównaj ukaz a pamiątk według Zbioru Sank. ... nakaz, i samże Sank. ... osobny ja urzeczenia (mojej ... dykacja), do-starczyło ~~to~~ ... prawod. I. s. 118. T. s. 19. 338.

(3) ~~Artyk.~~ 80 1.

te stworzą tak nazywane roz- ~~szczęki~~ Augusta. Dałem już na- wet ogólny przegląd(1), i dam jesz- cze pojedyncze ich rozważa- jąc części. Z tego com już powiedział i powiem w tym względzie widać oczywiście, że prawa zasadnicze cesarstwa rossyjskiego mają tę samą co niegdyś podstawę(2), ale pewniejszą, dozadniejszą i trwalszą.

~~zasadniczych prawo tych roz- dział~~ obejmuje władzę cesar- ską. Zaczęły się prawa te układać w XVII. Dopiero wiekiem ~~[illegible]~~ dalekim więc później ~~niż~~ u in- nych ~~Słowian [illegible]~~

~~zasadniczych praw tych roz- dział drugi, władzie cesarskiej wyłącznie dotyczących, a choć później niż u innych Słowian, [illegible] ta dopiero w XVII. wieku.~~

Praw zasadniczych rozdział drugi ma wyłącznie na celu władzę cesarską. Późno ta dopiero w XVII. wieku zaczęły się(3) układać.

r Drugi

r w Rosyi

(1) W krótkim przy- cie Czasopisma ~~prawnego~~ pra- wa i umiejętno- ści politycz- ~~nych wychodzą- cym w Kr~~ólest- wie roku.

(2) Hist. prawod. IV. §. 124-148.

~~(2) Tamże IV. §.~~ 9.)

(3) Tamże II. §. 21- 2. IV. §. 58-60.

[illegible] Stanów [illegible] podobnie co u innych podzieliwszy się na [illegible]

zasady. 31.

117

się bardzo szczerze. Wychodząc z tej zasady ten, który u Stanów, nie wiadomo kiedy układać zaczął, że rodzina monarsza ma prawo do tronu, rozwijał wszystkie prawa jej przynależne, z daleko raczej politycznie niż prawnie je, i przynależne prawa rodzinie cesarskiej [illegible] osobowe i rzeczowe. [illegible] państwowych które na utrzymanie członków rodziny cesarskiej prawem przeznaczono. Zawiadowania nimi osobny Departament udzielonym zwany, i wszelkie sprawy ze sługami dóbr tych wypływające rozsądza według zasad dla tych, których się rząd dóbr skarbowych trzyma. Wzgląd w względzie tym zasady musi iść koniecznie pod zatwierdzenie cesarskie. Wszelkie inne dobra prze[illegible]

Z obrazowania wyrażonego, jak zauważyliśmy wyżej, na pieczęci, na koniec do wyrażenia drugie będące określające prawa do tronu według ustępu [illegible] rodu, do tronu [illegible]; drugie

na koniec do wyrażenia

Pierwsze mają na względzie osobę członka rodziny cesarskiej, i są albo ściśle polityczne, albo politycznymi przywilejami. Wszystkie dnią się [illegible] prawa rodowe i rzeczowe wykazując w czem się [illegible] takiego prawa służącego członkom [illegible] danych wyrażając ostatnie.

władzę cesarską nazywała rzą-
dząc się prawami zwyczajne-
mi w państwie obowiązujące-
mi (1).

Trzymając się tych zasad pomówim naprzód o prawie osobnem sile politycznem.

Prawa co przysługą u

Siele polityczne prawa przysługa przedewszystkiem na

~~Zasada~~ № 32.

118

~~C. (Hist. prawod. I. s. 398. V. s. 81–)~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

podziale członków rodziny monarszej na dzieci cesarskie i cesarskich krewnych. Pierwsi członkowie dziedziczą tron ~~[illegible]~~ według starszeństwa ~~[illegible]~~ ściśle przestrzeganego równie co do płci męzkiej jak żeńskiej. Ustawa ta krwiem galicka wielce na prawa germańskich i romańskich ludów jak w ogóle wpływała nie mała nigdy w ~~[illegible]~~ jak w skandynawskiem jak w ~~[illegible]~~ prawie poli[...] rusyjskiem życiem żadnego szczególne ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ zwadzenia, a w prywatnem har-dzu mady-jący (?) przypadała. nie długo trwa- ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ tejże ~~[illegible]~~

Według rusyjskiego zaś prawa dziedziczy tron! jak wyżej wskazaliśmy, i płeć żeńska, zachowując je prawem starszeństwa. Pomimo wielkiej jest wagi w prawie pytania, kto starszy lub młodszy, władzę naj ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~Nowi~~, władcę nacisk na star-
szeństwo ~~[illegible]~~ ~~przestrzega~~ ro-
du, ułożono pierwszeństwo przed
~~sądem~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~.
„Na ten cel [przez o głowy] ~~[illegible]~~ księga
rodowa, w której się wpi-
sują dzieci cesarskie i dzie-
ci [illegible], czyli wnukowie i
wnuczki panującego Monar-
chy, z których wpisuje się w
nią ... według szcze-
gółowo [zasadniczem prawie] a tem w ~~[illegible]~~ pi-
danych przepisów. ~~Liczba [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~
dzi, [illegible] w [illegible] i [illegible]
[illegible] członków cesarskiej ro-
dziny, na wyliczeniu których
liczony się prawa publiczne
służące im wydzielić.
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ star-
szeństwo i bliskość prawa do
tronu warunkujące zachowanie
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
z [illegible] prawego zrodzo-
nego dzieci są [illegible] cesarza
ne dzieci ... najstarsze
dzieci, a z nich [musi być] następcy tronu
... [illegible]
(najstarszy) ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ pierworodnego,
~~[illegible]~~ i zakony [zlewa] na swojego syna
~~[illegible]~~ a w kraju jego na [illegible],

ministr. [illegible] [illegible] [illegible] bis/

Główny zarząd dróg kom. i gmachów publicznych. 151.

Główna [illegible]

49

art. 1567.

Na ogólnem posiedzeniu departamentu rachunków [illegible] potwierdza jej się wygotowane w wydziale technicznym i kontrolnym prace i rachunki [illegible] [illegible] kaw i ksiąg na wszelką summę, jeżeli rewizya należycie i ostatecznie dokonaną według przepisów prawa i braki w rachunkach [illegible] Departament jest mocen [illegible] stati, nie przewyższające 1000 rs. tyczące się rozchodów takich o których z powodu rzeczywistych przyczyn przekonać się niemożna, że użycie pieniędzy okazano w należytej ilości; ubytki wynagradzać oszczędnościami w tejsamej operacyi (c)

rozstrzygającego, [illegible] się [illegible]

da [illegible] ksiąg rachunkowych zaciągnięte i ostatecznie sprawdzone, ale te tylko, które Departament uzna za takowe: zatem Departament albowiem tylko jest on mocen przyjąć i z wydatków na ten cel przyznanych potrącać da sumy

rubli srebrnych tyczące, osobliwie przechodzących, a czy rzeczywiście [illegible] użyte się jak należy sprawdzić nie można, albowiem dziś już nie ma tych, albowiem świadkowie którzy by mogli stwierdzić pomarli i t. p. Mocen też jest wynagradzać ubytki aż do trzechset rubli, jeżeli się okazała w operacyi wynagrodzenie dopomnienie najprzód się, przyjmując oszczędności z kart (c).

ministerstw. 54. b.

150

się rozwinie jest do przewidzenia, gdy widocznym jest wreszcie, że z instytucyi tej, tylko [illegible] ze strony rządu należycie kontrolowanej, można wyciągnąć wielkie pożytki. Jakoż wyciąga je widocznie Anglija, przyswoiwszy sobie instytucyą tę wcześniej od Stuartów, gdyż ona [illegible] najprzód u nich, ze wszystkich ludów europejskich pojawiwszy, w Anglii dziś w całym swym jaśnieje blaskiem. Zajaśnieje ona i w Rosyi, [illegible] skoro [illegible] uknuszczek na urzędnikach i służebnikach tego skarbu płynących zkąd polegający, włościany na ziemstwo, i pełniący bezpłatnie nakaże, wtedy gdy nad instytucyą, która nadewszystkiem przedewszystkiem dozorowaniem bezpieczeństwa publicznego zajmować powinna, oddany ziemstwu, wymagać tego będzie, azeby osobne ministerjum nadzorowanie jej konstrukcyi, przeznaczenia, i ciężar

(1) Hist. prawod. I. s. 425. 520. ~~II. s. 78.~~

Kniaziewicz Hist. pr. I. s. 97.

i jeden i drugi,

hali Ministra sprawami ~~kra~~
państwa wewnętrznemi z tego
charakternego. Dziś zboczyć, wdo-
żono na osobę policyą wy-
dozernie kontrolującej. Bez te-
go rozwinięte ziemstwo ro-
syjskie, zejdzie na zero jak
wszystko polskie, i mogąc
być czem jest obecnie an-
gielskie, nie ~~[illegible]~~ stanie
niem wcale.

Kawalerskie Bubelis

51

uwaga się ... -ych ... ojczyźnie i ludzkości

Oznaki części ogólnie (zaszczytnej [illegible] odda-

zewnętrznie

nej wyrażające) były różne (u różnych naro-

dów, znajdowane [illegible]

[illegible]

[illegible] się z prawem publicznem. W czasie [illegible]

przywiązywanie [illegible] mając wiel-

kie znaczenie znaki powszechne nie tylko

części lecz i całości przynoszą odzna-

kę [illegible] uczcie.

Kapitułą orderów zwany,

[illegible]

-chowe

jakoby zwód

i na dwie [illegible] podzie-

lone klasy, z których

zamierza że

jedna [illegible] spadać

szabli i pod szabli zabiera-

jące się, druga ordery [illegible] i znaki

[illegible]

[illegible]

tkie

[illegible] wychwalające zna-

które

ki honorowe, które tylko

wyrażające

części (lecz i całości, dru-

klasa)

ga zwyczajna przynoszą

-ym

z zezwoleniem [illegible] z

prawem publicznem, [illegible] przyznał

Zwód

[illegible] znaczenie

[illegible]

[illegible]

Ponieważ opiekę nad [illegible] cechującą i

[illegible] rozwojem ich nie uważ-

dowi, pojedynczemu w znaczeniu kla-

re mówiąc o [illegible] obręcli-

liczny, lecz pielęgnowanie ich od-

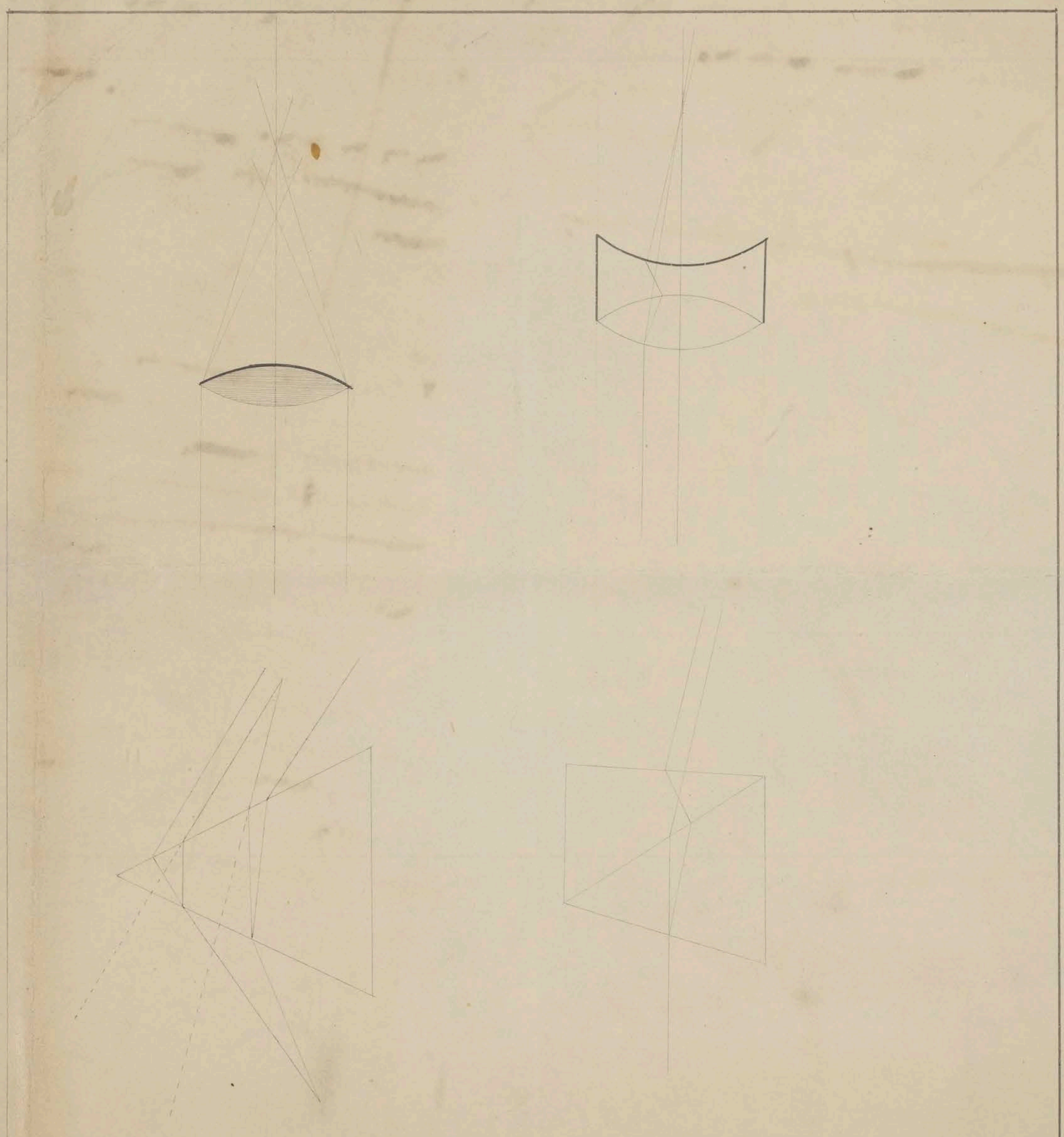
dał dostojnikom państwa najwyż-

-ciejszym

szym, z [illegible] najjaśniej[illegible] panu

i pani, według podziału orderu

na męskie i żeńskie (Grossmeister)

12

[illegible]

zaledwo [illegible]

[illegible]

działa a sobie więcej to w Szwedz-
Dahlenie przy wyrzeczeniu jakie pra-
wa wyłączenie dla siebie zachu-
wuje i jakie dla dzieci swych i kre-
wnych stanowi, wyrażając
owej przy tem zasadnie, że odrzu-
ca przyjmuje te książki [illegible]
Trzech [illegible]

[illegible]

rzekł Dahlenie i że te a
te prawa za wyrzeczenie
dla siebie i rodziny swej ma-
narcha warunków uwaga, i używać tej o-
tarzenia się do tego Rady
państwa i zamanić nie
korzyści.
wszystkie prawa do [illegible] oprócz
od [illegible]

[illegible]

uwagi [illegible] wiązanej wydawy
gdyby mnie od wzywania jej
tego zwrotu nie odwiodła
uwaga, i że ponieważ w czasie re-
dagowania Swedu działanie

[illegible]

ziem-
sewa w ciasnych zamkniętego
granicach, było bez za-
czenia i la [illegible] i postępują-
ce się [illegible] ministerstwa uwagi
zwra-
cał prawie nie potrzebowały nie-
czem bowiem i nawet liczba dzie-
dających w [illegible] nie odwra-
czała się [illegible] rozumna ziem-
[illegible] Dziś ma
się rzeczą całkiem [illegible]. Dziś

[illegible]

uwaga [illegible]

Twój czas

[illegible] Dziś pa [illegible] panowania-

nie (indzi i) po Księżnem [illegible] ze Słowiczem [illegible] z krajowca-
mi różnych stanów, jak i cudzoziem-
cami jest w Rusyi, ozdobieni skonwicz-
nych [illegible] zastanowić się nad [illegible]
tem, jakie były w czasach czasów gminu i przemysłu, i tem i jakie by wypadało [illegible] przez
szach [illegible] [illegible] [illegible] znać mu [illegible]
znać [illegible] szanowanie w ziem-
gowie stanowisko [illegible]
[illegible] w której każdy może lub wyprzedzi!
Zrach, że [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

i Ich w artykułach a początku [illegible]
gi i a wzajemnym szczęściu wo-
ścian między pod panowaniem Rosy
i Polski zostających rozpisałem
się, lub dalej a takichże sprawach
ludu we wszystkich państwach ro-
syjskiego władztwa z poddaństwa
uwolnionego. Jeżeli Bóg zdrowia
użyczy i okoliczności będą po-
myślne, rozpisać się nie omieszka-
kam.

Z ważnej pracy tej sprawie cy-
wilnej już dokonanej, sprawie po-
litycznej obecnie dokonywającej się,
uszanowaniu krajowców i cudzo-
ziemców w tejże sprawie publicz-

[illegible] [illegible] gdy [illegible] mieszanie i wol-
szanie nowy [illegible] kraju

wyłonić [illegible] podniesienie tej prawdy, gdy bez
[illegible]
uszanowania jej nie
[illegible]

Gdy za ... gwałtem ... ludy wyswobodziły ... z podań ... [illegible]

i syn ... monarchia

(20).

(1) W artykule poprzednim tego Przeglądu str. xv–v.

w ziemstwie

stanął ... (atak du-chowieństwa i dworzaństwa ... przez ten

pańs twa ... wszystkiem ... przyszła ... nowy ... zasiłku dla rozwoju się, i wzmocnienia ... przez te znamie-nie. Co chwila zastąpił ... w ów czas ...

ukochodził,

ni nie tylko duch prawa stawiany ukochodził i ... zawsze mnie ... tego pojąć ... lecz odegrał się drugi ... których ... w chanali ...

jednak żadne z prawo- dawców stawianym ... nie dosyć, a [illegible]

Duch ten nadal krążąc, może przecież w prawodawstwie ludów europejskich odegrać rolę. Pierwszy wywoławszy ... Drugi dziś odgrywa przecież ... odegrał niewątpliwie prawodawstwo ... ostatecznie ... w których ... zwycięstwo i ... dalszej ... nauki ...

ślad w niej od nikogo nie przesięgnięty (?) ... rzymianie ... zasię ... wszystkie ...

prędko za przewo-dem nauki okiewał jednem i drugą ...

w nauce prawa wyszuka zdający Francya

i Anglia w duchu ... ... się za przewodem nauki dodała. Duch prawodawstwa ... duch rzeczy ...

w porządku i prawie ... w nim beż ...

w zemrze prawa- zostaną
mieszkające ~~w nim~~. w drugie wiele ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ zewnątrz bezpieczny zwikłą ~~[illegible]~~ ile można [illegible]
poruszać jakowego ~~[illegible]~~ szwanku.

Radę ~~rząd~~ najwyższy kraju odu-
czającą, nazywali cudzoziemcy pr-
Jacinie pierwszy kronikarze sena-
tem. W Polsce był szczególniej wyraz
ten w obiegu. U Sławian prawodaw-
czych zarządu [illegible]
[illegible] się z nim zaz-
najmiać, kiedy przekształcający Rossyi
rządy Piotr W. naśladujące już za
jego życia kollegialne urzędy zapro-
wadziwszy, ustanowionemu je od sie-
bie senatowi poddał (1). Senat ten w
znaczeniu zatem jak się w za-
chodniej Europie, z rzymskiego na-
śladowany (2), rozwinął, przyjmując
dał mu kierunek [illegible]
[illegible]
senatu, lecz rozwój i udosko-
nalenie swoje winna instytucya
następcom jego, szczególnie Aleksan-
drowi I. i II. z których pierwszy
stróżem praw, a drugi sędzią

r później ka dopiero wtedy

[illegible] stawny [illegible] wszystkie-
go państwa refor-
mator

pierwszego stróżem praw
przedewszystkiem zasad (v. 1802),
a za władztwa dziś panujące-
go Monarchy przemienił się w są-
wnie w sąd kasacyjny.
Dwie inne instytucye, herol-
dya i komisya graniczna
(mierzenia kontrolowały się)
dwóch pierwszych wydziałów.

Magistraturę senatem zwaną za-
prowadzając europejskie prawa, dały
mu bierne uczestnictwo w praw-
dawstwie, a czynne w sądownictwie. Naśladował to Piotr Wielki, a jego
następcy poszli dalej w tym
względzie. Oni to do uczestnictwa
w prawodawstwie biernego, do-

r po rzymskich wzor-
wzięte

(1) Hist. prawod. w. s. 367. V. s. 300.

(2) Du-Cange pw. senatores, senatus

(1) Art. 1. 2.

(2) Hist. prawod. IV. §. 177.

[illegible]

czynnego urzędnictwa [illegible] w spra-
wiedliwości a tylko że [illegible]
jej [illegible]
w sprawach sprawowanej władzy [illegible]
[illegible] cywilne i kryminalne [illegible]
i administracyjne sądy naj-
wyższe wykonywają w niższe
nadzwyczajnej [illegible] [illegible]
[illegible] sa [illegible] [illegible]
narodu [illegible] urzędzie [illegible] senatu(2).

którzy sprawowali jej
pozwolono, a [illegible]
[illegible]

wykonywania praw,
[illegible] dochodów
[illegible] dochodów / dozór
ulgę ładowi w po-
[illegible] ciężarów
[illegible] może przyczy-
nić się porządkiem, [illegible]
dobrobytem [illegible]
jem w sprawach [illegible]
władzy [illegible]

[illegible] [illegible]

Urzędników dawnych reorganizował
jak [illegible]. Stróża / heraldyczną za-
prowadzili, a [illegible] nowy po-
rządek dla dóbr ziemskich przy-
należnych do [illegible]

Dali senatowi urzędnictwo czynne,
przez co nie tylko [illegible]
[illegible] już jak było dotąd
sprawować [illegible] i upowszechniać po całem cesarstwie
wysuwane przez [illegible] [illegible] Monarchę
pod różnemi nazwami [illegible] u-
stawy, ale i swoje uchwały w spra-
wach sprawowanej od siebie wła-
dzy, podobnie jak niegdyś senat
rzymski, przeszedł w obieg [illegible]
[illegible] [illegible]. Dla dwóch tych przy-
czyn zdawnie nazywanej nazwą rządzącego senatu(1) ozdobiony został,

r i obowiązującemi mieć je
chciał.

Senat 2.1.

55

Chociaż po zaprowadzi(e)a-
niem w r. 18[illegible]. z woli naj-
wyższej przekształceniu są-
dów w całem państwie,
sądownictwo też senatu
wielkiej ulegnie zmianie,
albowiem z sądzącego sta-
nie się kasacyjnem; i
chociaż z/ Departamentu pier-
wszego, sądzież heraldycz-
~~[illegible]~~
jako też komisyą granicz-
ną stanowiącemi, sądowni-
ctwo, według swego zapu-
wiedzenia ma być uszanię-
te, jednakże gdy mojem
zadaniem jest rzecz przed-
stawić jak ją Senat przez
redakcyi przedstawił, przed-
pomijając opowiadanie tego
co na przyszłość będzie, opu-
szczam co jest teraz, to zkąd
się wzięło i jak na której
rozwinęło ziemi.

Первый кахтъ.

Руския Стихи.

Мацёвскаво Вячеслава

ученика III^го^ класа 1 Гимн:

1868 года.